

GUIDË TURISTIKE FETARE

tirana 2022

Destil Creative
Hub Tirana

"Sami Frashëri"
High School

Nation

Albanian Parliament

Reja - The Cloud

Parku Rinia -
Youth Park -
Taiwan Park

Taiwan Pool

Durrës Mosque

**BASHKIA
TIRANË**

tirana
EUROPEAN
YOUTH
CAPITAL 2022

**Qendra për
Administrim Social
Ekonomik Territorial**

PËRMBAJTJA

Faqe

- 3-4** Fjalë përshëndetëse nga Kryetari i Bashkisë
Z. Erion Vellaj
- 5-7** Hyrje Prof. Asoc. Dr. Marenglen Kasmi
- 8-9** Komuniteti Mysliman
- 10-11** Harta e objekteve të kultit të Komunitetit
Mysliman
- 12-17** Përshkrim i objekteve të kultit të Komunitetit
Mysliman
- 18-19** Kisha orthodhokse në Shqipëri
- 20-21** Harta e objekteve të kultit të Kishës
Orthodhokse
- 22-27** Përshkrim i objekteve të kultit të Kishës
Orthodhokse
- 28-29** Kisha Katolike në Shqipëri
- 30-31** Harta e objekteve të kultit të Kishës Katolike
- 32-37** Përshkrim i objekteve të kultit të Kishës
Katolike
- 38-39** Kryegjyshata Botërore Bektashiane
- 40-41** Harta e objekteve të kultit të Bektashizmit
- 42-47** Përshkrim i objekteve të kultit të Bektashizmit
- 48-49** Vëllazëria Ungjillore e Shqipërisë
- 50-51** Harta e objekteve të kultit të Vëllazërisë
Ungjillore
- 52-53** Përshkrim i objekteve të Vëllazërisë Ungjillore
të Shqipërisë

I dashur vizitor i qytetit tonë, Tiranës!

Është një privilegj për mua, si kryetar i Bashkisë së Tiranës të them disa fjalë përshëndetëse në hyrje të kësaj guide të veçantë turistike, që i kushtohet objekteve fetare të qytetit të Tiranës.

Tirana është e njohur për bashkëjetesën e saj fetare, ku myslimanë e të krishterë, konkretisht sunitë, bektashinj, ortodoksë e katolikë si edhe besimtarë ungjillorë, kanë jetuar e jetojnë në harmoni me njëri-tjetrin. Si ngaherë, qyteti i Tiranës hap krahët dhe pranon banorë të ndryshëm, pa parë ngjyrën e tyre të lëkurës, përkatësinë fetare apo bindjet politike. Shembuj të tillë ka plot, sikurse është rasti i strehimit të hebrenjve, të cilët gjatë Luftës së Dytë Botërore ishin në arrati nga një përndjekje e strukturuar antisemite, e cila synonte shfarosjen e plotë të tyre. Qytetarët tiranas, sikurse edhe shumë shqiptarë në gjithë qytetet e tjera shqiptare, jo vetëm që nuk e përkrahën këtë gjë, por

po ashtu nuk qëndruan indiferente. Ata vunë në rrezik familjet e tyre, për të shpëtuar këta njerëz në nevojë, pa pyetur për përkatësinë apo fenë e tyre. A ka shembull më të mirë për tolerancën, mirëkuptimin e pranimin pa asnjë kusht të ekzistencës të përkatësive të tjera fetare?

Shkrimtarja zviceriane Hélène Dufour-Pittard, e cila shkruante me pseudonimin Noëlle Roger, në fillimvitet 1920 vizitoi Tiranën. Ja çfarë shkruan ajo për tolerancën fetare të qytetarëve të Tiranës: *“Në një kishë ortodokse të Tiranës po kremtohej shërbimi funebër për një oficer shqiptar të krishterë, i cili kishte vdekur. Në këtë ceremoni merrnin pjesë edhe myslimanë, të cilët mbanin edhe një prej kurorave. Hoxhallarët mbanin qirinjtë. Prifti i krishterë nderoi Muhametin dhe hoxha mysliman nderoi Jezun Krishtin. Kështu e kuptojnë bashkimin e kryqit me gjysmë hënën shqiptarët, gjë që perëndimi nuk ka reshtur kurrë së kundërshtuari”*.

E njëjta frymë tolerance shfaqet edhe sot në Tiranë, e kudo në gjithë Shqipërinë. Të gjithë së bashku, në hidhërime e gëzime.

Të dashur vizitorë,

Kjo guidë e veçantë turistike që keni sot në duar do ju prezantojë dhe udhëheqë ju drejt objekteve fetare që ndodhen në Tiranë. Duke i vizituar ato, do të mësoni më shumë për këtë fenomen të rrallë e të jashtëzakonshëm, sikurse është bashkëjetesa paqësore e vëllazërore e besimeve fetare në Tiranë. Për të spikatur në vlera, jo domosdoshmërisht duhet të jesh një popull dhjetramilionësh. Edhe një popull i vogël, mund të jetë bartës i vlerave të mëdha, mund të bëjë histori e

të përfaqësojë atë çka diku tjetër ndoshta është e pamendueshme.

Sot, numri i objekteve fetare në Tiranë është më i vogël se në vitin 1927. Ndalimi brutal i besimit fetar në vitin 1967 nga regjimi komunist i dëmtoi ato. Një pjesë i shkatërroi, pjesën tjetër e ktheu në magazina e palestra dhe pak të tjera u ruajtën si monumente kulture. Por edhe nga kjo mund të mësojmë diçka. Përvoja si “vendi i parë ateist në botë” është po ashtu diçka unike, që nuk e hasni askund tjetër veçse në Shqipërinë e viteve 1967-1990. Ju uroj një guidë sa më të këndshme,

I juaji

Erion Veliaj

Hyrje

Ndjenjat fetare kanë qenë pjesë e pandarë e jetës së shqiptarëve qysh në kohët më të hershme. Pluraliteti fetar në Shqipëri ka ekzistuar para atij politik dhe historikisht, ai nuk e ka rrezikuar ekzistencën dhe identitetin kombëtar. “Feja e shqiptarit asht shqiptaria”, shkruante rilindasi i zjarrtë Pashko Vasa. Kjo shprehje sigurisht që nuk tregon mungesën e besimit fetar te shqiptarët, por është treguesi më i mirë i mbrujtjes së identitetit kombëtar dhe respektit e tolerancës fetare te shqiptarët, çka edhe sot e kësaj dite shprehet në bashkëjetesën e qetë e të respektueshme të pesë bashkësive fetare në Tiranë e kudo në Shqipëri, sunitëve, bektashinjve, ortodoksëve, katolikëve e ungjillorëve.

Hartimi i një guide turistike për objektet fetare në Tiranë i vjen në ndihmë jo vetëm promovimit të turizmit historik shqiptar për objektet e kultit dhe kulturës fetare por po ashtu nxjerr në pah një nga vlerat më të mëdha të shqiptarëve në gjithë kohërat, harmoninë, bashkekzistencën dhe bashkëjetesën e besimeve të ndryshme fetare në Shqipëri. Kjo guidë i vjen në ndihmë të gjithë kategorive të turistëve, vendas e të huaj. Ajo ndihmon në kuptimin e zhvillimit të besimit fetar në Shqipëri dhe tregon njëherazi një copëz të rëndësishme të historisë sonë kombëtare. Në një kohë kur ekstremizmi, dhuna dhe instrumentalizimi i fesë nga terrorizmi është një nga problemet më të prekshme që ka

sot shoqëria në nivel botëror, shpalosja e vlerave të bashkëjetesës fetare në një vend me përkatësi fetare të ndryshme jep një mesazh paqe në epokën e sotme plot sfida. Tregimi i bashkëjetesës fetare nëpërmjet objekteve të kultit, si xhamitë, kishat e manastiret, të cilat ndërthuren gjatë shekujve, janë prova se feja ka luajtur gjithmonë një rol paqëtues në identitetin kombëtar shqiptar.

Shtrati popullor e tradicional dhe karakteri jodogmatik i besimit fetar në Shqipëri bëri që shqiptarët të mos kultivonin fanatizmin dhe intolerencën fetare. Kjo mund të konsiderohet si një prej vlerave më të spikatura kulturore të shoqërisë shqiptare, krahas mikpritjes edhe besës. Ky fenomen ka shoqëruar jetën e shqiptarëve brez pas brezi dhe ka të bëjë para së gjithash me identitetin e kombit shqiptar. Ndjenja kombëtare e shqiptarëve, sigurisht e diktuar nga kushtet historike dhe rrethanat gjeopolitike ka qëndruar historikisht mbi dallimet sipas përkatësive fetare. Kjo gjë nuk i bën shqiptarët një popull më pak besimtar, por është pasojë e imponimit të historisë, si një vend ku takoheshin dhe ndaheshin dy perandoritë më të mëdha të mesjetës Roma dhe Bizanti dhe rrjedhimisht edhe ku përplasej autoriteti i të dy kishave, asaj romake me atë bizantine, Lindjes dhe Perëndimit. Gjithsesi, e vërteta historike është se te shqiptarët kjo ndarje nuk u bë asnjëherë shkak konflikti,

por përkundrazi. Porë në këtë këndvështrim, harmonia fetare mund të konsiderohet si një tipar etnologjik i shqiptarëve. Pluralizimi paqësor fetar ka shërbyer si element bashkues dhe jo përqarës në shoqërinë shqiptare. Ai ofronte një pikë referimi të përbashkët për të gjitha besimet, besimin katolik, atë ortodoks e më vonë edhe me besimin mysliman.

Feja, më saktë fillimisht krishterimi, erdhi në trojet shqiptare, - çka nënkupton asokohe lirinë, krejt natyrshëm si në gjithë Europën e gjetkë. Ashtu si edhe popujt e tjerë fqinjë, edhe ilirët, paraardhësit tanë, ishin politeistë. Krishterimi la gjurmë dhe u shfaq në liri që në shekullin e parë pas Krishtit. Një nga arsyet kryesore e përhapjes së shpejtë të kësaj feje ishte pozita gjeografike e qyteteve kryesore ilire, të cilat lidheshin nga Via Egnatia, në të cilën kalonin misionarët e krishtere nga Jerusalemi drejt Europës Perëndimore.

Besimi i shqiptarëve trashëgoi edhe një dozë të madhe të riteve tradicionale pagane, çka i jepte ndjenjës fetare të shqiptarëve edhe tipare specifike. Shpesh, adhurimi e nderimi i kultit të shenjtoreve të krishterë vazhdonte të pleksej me plot motive e rite pagane, si praktika e flijimit, e therjes së një kafshe sa herë ndërtohej një shtëpi, urë apo kështjellë. Akti i flijimit shpesh bëhej nga dora e një prifti. Shqiptarët i besonin Zotit të të krishterëve, por njëherësh tregonin nderim e frikë edhe ndaj "zotave" të tjerë, demonëve, shpirtave të këqinj, zanave, vitores, hajmalive etj. Vlerësuar në mënyrë të përgjithshme, këto i jepnin krishtërit shqiptar më tepër tiparet e një krishtërimi popullor dhe jodoktrinor dhe që sigurisht e bënin besimin fetar më të prekshëm, ndonëse duhet theksuar se problemi i devocionit

dhe i ndjenjave fetare të shqiptarët është po kaq i ndërlikuar si edhe vetë problemi i fesë dhe i kishës. Burimet historike nuk mungojnë të tregojnë hera-herës mungesën e pasionit fetar të shqiptarët, por nga ana tjetër, nga burime të tjera dëshmohet shumë më shumë e kundërta, ku flitet për përshtirshmërinë e devocionit fetar të tyre.

Në mesjetë zhvillimi i kishës shqiptare kaloi në disa etapa, të cilët lidhen me ngjarje të mëdha, e kryesisht me historinë e Romës dhe Bizantit. Si vend i pikëprerjes së dy botëkuptimeve fetare, Shqipëria herë kalonte nën juridiksionin fetar të Romës dhe herë të Bizantit. Sigurisht që ky fenomen ndryshoi hierarkinë fetare sikurse edhe ndërgjegjen fetare të shqiptarëve, duke bërë që në Veri të Shqipërisë të dominojë kisha katolike dhe në atë Jugore ajo ortodokse.

Vendosja e sundimit osman në Shqipëri u shoqërua me ndryshime të thella edhe në strukturën fetare të popullsisë. Përkatesia e krishterë e shqiptarëve, ortodoksë e katolikë, filloi të cenohej në dobi të përhapjes së islamit, i cili ishte feja zyrtare e shtetit osman. Me kalimin e shekujve, ndryshoi edhe raporti i përkatesive fetare në Shqipëri, duke u favorizuar dukshëm feja myslimane kundrejt asaj ortodokse e katolike, si pasojë e konvertimeve në masë të popullsisë.

Sa më sipër, shohim se ndërgjegjia fetare e shqiptarëve ka kaluar në disa faza, e ndikuar gjithmonë nga kushtet historike. I tillë ishte edhe ndalimi i ushtrimit të fesë gjatë regjimit komunist. Me një dekret të publikuar më 22 nëntor 1967 nga qeveria e Enver Hoxhës, Shqipëria u shpall

zyrtarisht shteti i parë dhe i vetëm ateist në botë dhe në histori, në të cilin u ndalua me Kushtetutë çdo shprehje fetare. Qindra objekte kulti u rrafshuan, të tjera u kthyen në fabrika, magazina, stalla, kinema, klube. Pothuajse të gjithë manastiret u shkatërruan ose u kthyen në kazerma ushtarake. Këto vepra arti të ndërtuara me aq mjeshtëri nga arkitektët më të mirë shqiptarë dhe të huaj u katandisën si mos më keq dhe i humbën vlerat e tyre fetare, kulturore e arkitekturore. Prej tyre u ruajtën shumë pak të paprekura, veç ato që u konsideruan me vlerë historike e kulturore. Në Shqipëri janë rreth 200 objekte fetare, të cilat janë shpallur monumente dhe ruhen nga shteti.

Ardhja e demokracisë në vitin 1990 i riktheu shoqërisë shqiptare lirinë e besimit fetar. Rikthimi i besimit fetar solli me vete edhe dyndjen e shumë rrymave të reja, të cilat hera-herës shkaktojnë edhe përplasje jo vetëm doktrinarë brenda komuniteteve tradicionale fetare. Aktualisht në Shqipëri janë regjistruar dhe ushtrojnë veprimtari 241 bashkësi fetare, ndër të cilat më kryesoret janë myslimanët sunitë dhe bektashinj dhe të krishterët, ato ortodokse, katolike dhe ungjillorët.

Zyrtarisht, sot ende nuk ka një shifër përfundimtare për numrin e përgjithshëm të objekteve të kultit në Shqipëri. Por, nisur nga deklaratimet e komuniteteve fetare për numrin e objekteve të tyre fetare, mund të themi se në total numri i objekteve fetare të gjithë besimeve në Shqipëri është 1757. Një pjesë e tyre janë objekte të rikonstruara, me një histori qindrvjeçare. Sigurisht që numri më i madh i tyre përbëhet nga objekte kulti të ndërtuara rishtas, pas vitit 1990. Dendësia e objekteve varion sipas numrit të besimtarëve për çdo komunitet. Përveç mbushjes shpirtërore, këto institucione fetare përcjellin njëherazi edhe mesazhe historike, për të kuptuar të kaluarën e të ardhmen e shqiptarëve, luftën e përpjekjet e tyre për paqe, një jetë më të mirë e demokratike. E ku mund të shprehet demokracia më mirë se në një vend ku bashkëjetesa e toleranca fetare është gjëja më e vetëkuptueshme dhe vlera më e paprekshme.

**Prof. Asoc. Dr.
Marenglen KASMI**

Komuniteti Mysliman i Shqipërisë

Disa nga Objektet e Kultit
që ndodhen në territorin e
Bashkisë Tiranë

Falenderojmë Myftiun e Tiranës Lauren Luli, për bashkëpunimin në dhënien e informacionit dhe fotove të vjetra për objektet e kultit të Komunitetit Mysliman të Shqipërisë.

Objektet e kultit kanë qenë zakonisht përcaktuese në ndërtimin e qendrave të qyteteve në shumë vende të botës. Ky është edhe rasti i kryeqytetit të Shqipërisë, Tiranës.

Xhamitë kanë qenë pjesa dominuese e qendrës së

Tiranës, por edhe objektet e feve të tjera, afria dhe harmonizimi i tyre, siç gjendet në Shqipëri, rrallë haset në shumë qytete të tjera të botës. Ky harmonizim arkitekturor ka qenë në fakt edhe si shëmbëlltyrë e harmonisë që ka ekzistuar mes besimeve në Tiranë dhe Shqipëri në përgjithësi.

Harmonia fetare është pjesë identitare e Tiranës. Trashëgimia e bashkëjetesës fetare njëkohësisht me vetëdijen se ideja kombëtare dhe ajo fetare nuk interferojnë njëra-tjetrën, është dhurata më e çmuar që kemi. Bashkëjetesa në paqe dhe pa probleme e besimeve fetare në Tiranë dhe në tërë vendin, e bën Shqipërinë vendin që duhet të merret në konsideratë si shembull edhe për vendet e tjera. Harmonia fetare mbetet një nga vlerat historike, kulturore dhe civilizuese, me të cilën vendi jonë krenohet dhe ka ç't'i ofrojë popujve të tjerë të Ballkanit dhe jo vetëm. Por, kjo vlerë nuk qëndron vetvetiu, kleri fetar punon në mënyrë permanente për ta ruajtur atë. Feja në Shqipëri ka luajtur një rol të dorës së parë në mbijetesën e kombit shqiptar, ajo jo vetëm që nuk u kthye në pengesë, por punoi fort për një komb të shëndoshë e të qëndrueshëm.

Regjime që kanë kaluar kanë patur shumë ndërhyrje ndaj objekteve të kultit në Shqipëri; veçanërisht ai komunist ka zhdukur me rrënjë një pjesë të madhe të xhamive të kryeqytetit. Megjithatë, falë Zotit, ka shpëtuar Xhamia Et'hem Beu, e cila është edhe

simboli i qytetit, një nga objektet besimore, urbanistike-historike dhe kulturore më të vjetra të mbetura në qytet. Ajo është një dëshmi e nivelit të lartë ndërtimor të mjeshtrove tanë duar-artë shqiptarë. Ka gjurmë edhe Xhamia 'Dine Hoxha' dhe ajo e 'Kokonozit', por që në to janë bërë ndërhyrje thuajse thelbësore. Fatkeqësisht Xhamia e Sulejman Pashës, e cila në vitin 1614 shënoi themelimin e qytetit të Tiranës nuk ekziston më. Kemi gjithashtu Xhaminë e Hamdit në Pezë, e cila është restauruar nga Komuniteti Mysliman i Shqipërisë.

Në këto objekte, të cilat janë lehtësisht të arritshme për t'u vizituar nga çdo turist, turistët mund të marrin informacion edhe rreth historisë së kryeqytetit si dhe trashëgimisë së lashtë kulturore dhe kontributin e veçantë që Islami ka në formësimin arkitekturor dhe në urbanistikën e qytetit.

KRYETAR I KOMUNITETIT
MYSLIMAN NË SHQIPËRI
Z. Bujar Spahiu

1. XHAMIA E HAXHI ET'HEM BEUT

Adresa: Sheshi Skënderbej, Nd. 1, Njësia Administrative Nr. 2, Kodi postar 1001

2. XHAMIA E TABAKEVE

Adresa: Rr. Shyqyri Ishmi, Nd. 1, Njësia Administrative 2, Kodi postar 1010

3. XHAMIA E KOKONIZIT

Adresa: Rr. Shenasi Dishnica, Nd. 12, Njësia Administrative 2, Kodi postar 1017

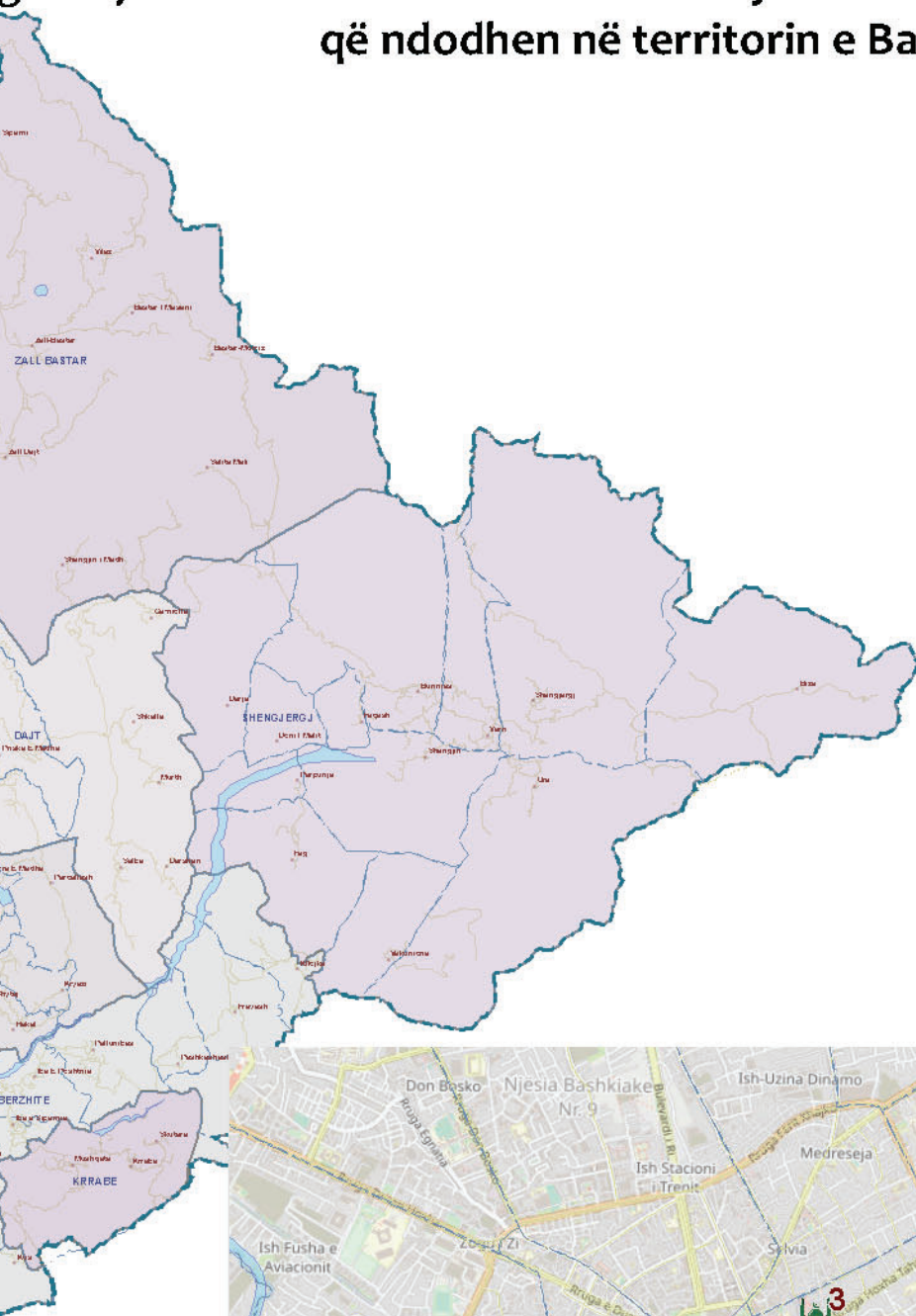
4. XHAMIA KALA PREZE

Adresa: Prezë

5. XHAMIA DINE HOXHA

Adresa: Rr. e Kavajës, Nd. 16, Njësia Administrative 10, Kodi postar 1001

Objektet e Kultit të Komunitetit Mysliman të Shqipërisë që ndodhen në territorin e Bashkisë Tiranë

XHAMIA E HAXHI ET'HEM BEUT

Adresa: Sheshi Skënderbej,
Nd. 1,
Njësia Administrative Nr. 2,
Kodi postar 1001

Xhamia e Et'hem Beut është xhamia e vetme që i ka rezistuar shembjes apo dëmtimit nga periudhat e luftrave apo edhe komunizmit në kryeqytetin shqiptar dhe është një vepër me një vlerë të çmuar. Xhamia ndodhet në sheshin Skënderbej në qendër të qytetit. Së bashku me Kullën e Sahatit dhe pallatin modern të kulturës, ajo përbën një pikë kryesore të arkitekturës së Tiranës.

Xhamia është e përbërë nga salla e zakonshme e faljes e cila është me kube (10.52 m²), një portik të hapur dhe të gjerë përballë saj, i cili ka një tavan të sheshtë prej druri dhe një çati të mbuluar me tjegulla, ndërsa në anën e djathtë një

minare shumë të gjatë dhe të hollë.

Xhamia nuk është punë e një periudhe të vetme ndërtimi. Pjesa më e vjetër e ndërtesës është salla me kube e faljes. Themeluesi i xhamisë, Molla Beu, ishte një feudal me origjinë nga Petrela. Ai ishte nipi i Sulejman Pashës. Ka mundësi që xhamia, e filluar në vitin 1793 gjatë sundimit të Selimit III, u la e papërfunduar për shkak të luftës që filloi në vitin 1799, midis Bushatli Ibrahimit nga Shkodra dhe Kapllan Pashë Toptanit, feudalit të Tiranës të Shqipërisë Qendrore. Molla Beu vdiq në vitin 1808. Djali i tij, Haxhi Et'hem Beu, e mbaroi xhaminë në vitin 1238 H (1822/23), siç tregohet në mbishkrimin e hajatit. Kronogramet e të dyja mbishkrimeve japin si datë të ndërtimit

të saj vitin 1208 H (1793/94). Forma e kësaj pjese të ndërtesës haset shpesh në Shqipëri, me kënde të pjerrëta dhe me një tambur tetëkëndor, i cili këtu është shumë i ulët. Proporcionet e përgjithshme të xhamisë janë shumë të trasha dhe tregojnë periudhën e vonë të ndërtimit. Tre dekada pas ndërtimit të kubit me kube u ndërtua një portik i jashtëm rreth dy anëve të xhamisë. Ky është një tipar i pazakontë: rrethanat e përkohshme mund t'i kenë penguar ndërtuesit që ta bënin atë simetrike.

Nga brenda, salla e faljes është trajtuar në një mënyrë shumë fantastike. E gjithë sipërfaqja e mureve dhe kubeja është e mbuluar me vizatime zbukuruese të ruajtura mirë që nuk gjenden në asnjë vend tjetër. Sfondi ka një ngjyrë të ëmbël bojë hiri, përkundrajt së cilës është e vendosur në mënyrë shumë harmonizuese ngjyra e kuqe në kafe dhe një ngjyrë e gjelbër dhe shumë e ëmbël. Vizatime të ndërlukuara lulesh përzihen me piktura të qyteteve fantastike dhe të xhamive të bukura, një pamje shumë e ngjashme me ato të para në brendësitë e pasura të ndërtesave të vjetra turke. Të gjitha janë punë e grupeve shëtitëse të mjeshtrove dhe piktorëve nga fshatrat shqiptaro-valachian.

Xhamia e Haxhi Et'hem Beut u kthye në muze në vitin 1967. Pas viteve të komunizmit, kjo xhami ishte nga të vetmet në Tiranë që i rezitoi

komunizmit dhe kështu në 18 janar 1991, xhamia do të hapet sërish për ti shërbyer besimtarëve të qytetit të Tiranës.

Pas një periudhe të gjatë, u bë tepër emergjente që të bëhej një ndërhyrje e detajuar në restaurimin e xhamisë. Kështu në shkurt të vitit 2018 xhamia do të mbyllet për t'u restauruar plotësisht deri në shtator të vitit 2021 ku përfundoi restaurimi dhe xhamia u kthye në funksionalitet të plotë.

XHAMIA E TABAKËVE

Adresa: Rr. Shyqyri Ishmi, Nd. 1, Njësia
Administrative 2, Kodi postar 1010

Është ndërtuar në shekullin XVII nga perandoria Osmane. Më 16 tetor 1927 rufeja goditi ndërtesën duke e çarë dhe minareja u rrëzua duke vrarë një ushtar dhe plagosi 11 persona të tjerë. Pas kësaj xhamia e Tabakëve u rindërtua me kontributin e banorëve dhe u përfundua me 28 korrik 1933. Në vitin 1990 ajo i'u nënshtrua restaurimit, kohë në të cilën i'u rindërtua dhe minarja. Xhamia edhe sot mban emrin xhamia e Tabakëve.

XHAMIA E KOKONOZIT

Adresa: Rr. Shenasi Dishnica, Nd. 22, Njësia Administrative 2, Kodi postar 1017

Xhamia e Kokonozit ose siç njihet Xhamia e Pazarit të Ri është një ndër xhamitë më të vjetra (të mbetura) të qytetit të Tiranës. Për herë të parë emrin e xhamisë së Kokonozit e ndeshim në një dokument të vitit 1775 në të cilin përmendet se qirinxhiu Mustafa Këllezi detyrohej t'i jepte 6 akçe në ditë hatibit të xhamisë në fjalë, ndërtuesi i së cilës (xhamisë Kokonozi) kishte pak kohë që kishte vdekur. Nga dokumentet e ruajtura kuptojmë se ndërtuesi ose sponsorizuesi i ndërtimit të xhamisë kishte vdekur në 1775, gjë e cila na tregon se të paktën xhamia ishte ndërtuar 20 vjet para vdekjes së tij (rreth 1750-1760), ose para datës së dokumentit 1775. Kështu arrijmë në përfundimin se Xhamia e Kokonozit i përket mesit të shek. XVIII, viteve 1750-1760. Në vitin 1967 xhamia e Kokonozit u

mbyll ashtu siç u mbyllën dhe shumë xhami të tjera për shkak të regjimit komunist. Ajo u kthye në magazinë duhani dhe ashtu vazhdoi deri në vitin 1990. Pasi u hap, xhamia ishte në gjendje të mjerueshme. Kjo gjendje e mjerueshme vazhdoi kështu deri në fund të vitit 1999, kur një grup besimtarësh filluan restaurimin e xhamisë.

XHAMIA KALA PREZE

Adresa: Prezë

Xhamia ndodhet në hyrje të kështjellës së Prezës dhe është ndërtuar në vitin 1547, me urdhër të Sulltanit. Ajo është një ndërtesë e thjeshtë drejtkëndëshe me sipërfaqe rreth 133 m² dhe memure të larta rreth 4m. Në murin lindor janë dy mirhabe të cilët janë muosur gjatë rindërtimeve. Pranë mirhabit të dytë është gjetur një pllakë me mbishkrim që mban datën 1772, që duhet të jetë data e këtij rindërtimi.

XHAMIA DINE HOXHA

Adresa: Rr. e Kavajës, Nd. 16, Njësia Administrative 10, Kodi postar 1001

Fillimisht është njohur si Xhamia e Re, u ndërtua në të ashtuquajturën Mëhalla e Re në kryeqytet, në bulevardin “Musolini”, më pas Rruga e Kavajës. Trualli i kësaj xhamie u dhurua nga Dine Hoxha, ndërsa paratë për ndërtimin i dhanë vetë banorët e Mëhallës së Re. Punimet e kësaj xhamie u përfunduan më 6 Nëntor 1932 me një ceremoni të posaçme ku merrnin pjesë nxënësit e Medresesë, populli i lagjes, si dhe kryemyshtiu i Tiranës Muharrem Mullahi dhe me këtë rast u pre kurban siç është bërë traditë e fesë islame. Punimet e kësaj xhamie ecën me ritme të shpejta, në më pak se 9 muaj u ndërtua xhamia dhe me 30 korrik 1933 u bë përfundimi i celjes së Xhamisë së Re dhe fjalën përshëndetëse me këtë rast e mbajti Kryemyshtiu i zonës së Tiranës, Muharrem Mullahi. Kjo xhami më pas u emërtua nga populli dhe besimtarët si: xhamia e Dine Hoxhës, emër me të cilin njihet edhe sot. Nga pamjet që na japin foto të viteve 1930, shihet qartë se xhamia

ka pesë kupola dhe katër gjysmë-kupola, të cilat zhduken brenda ndertesës më pas me vendosjen e regjimit komunist. Kjo xhami gjatë kohës së regjimit monist u vu në shërbim të ndërmarrjes së Dekorit, e cila merrej me zbukurimin e Tiranës për festat e ndryshme. Kjo xhami e rifillon shërbimin e vet në Maj të vitit 1993. Më pas kjo xhami pëson rregullime të ndryshme, ku përfshihet edhe rindërtimi i minares dhe përfundojnë rregullimet me 1996. Ndërkaq përmirësime të ndryshme kanë vijuar edhe pas këtij viti dhe xhamia tashmë e ka hyrjen kryesore në rrugën e Kavajës. Menjeherë pas rihapjes së xhamisë, ajo u emërtua me emrin e imanit të mirënjohur në Tiranë “H.H. Mahmud Dashi”, por ajo akoma vazhdon të njihet si: “Xhamia e Dine Hoxhës”.

Kisha Orthodhokse në Shqipëri

Disa nga Objektet e Kultit
që ndodhen në territorin e
Bashkisë Tiranë

Falenderojmë Hirësinë e Tij Episkop Asti Bakallbashin, për bashkëpunimin
në dhënie të informacionit dhe fotove të vjetra për objektet e kultit të Kishës Orthodhokse

Kisha Orthodhokse në Shqipëri është institucion hyjnor, si prani dhe shfaqje në vend e Një Kise të Shenjtë Katholike (Universale) dhe Apostolike. Ajo përfshin të gjithë besimtarët e krishterë orthodhoksë të Republikës së Shqipërisë, pa dallim origjine, kombësie, race, e shtrirë në dioqezat: Kryepiskopatën e Tiranës-Durrësit dhe veriut të vendit, Mitropolinë e Beratit, Mitropolinë e Gjirokastrës, Mitropolinë e Korçës, Mitropolinë e Apollonisë dhe Fierit, Mitropolinë e Elbasanit.

Kisha Orthodhokse e Shqipërisë ka histori dhe traditë të pasur shpirtërore, historike, artistike e monumentale, të pandërprerë dhe të pandarë nga jeta kishtarë dhe shpirtërore e Botës së Krishterë Orthodhokse, që nga vitet apostolike të shek. I e deri më sot, përgjatë zhvillimeve të tre perandorive romake, bizantine dhe otomane dhe persekutimeve të ndryshme historike, mbushur edhe me shenjtorë të njohur e të panjohur. Pas Skizmës së Madhe të Krishterimit, në vitin 1054, Lindje-Perëndim, Kisha Orthodhokse vazhdoi të ishte pjesë e Krishterimit Lindor.

Sot Kisha Orthodhokse e Shqipërisë, në aspektin administrativ, mban statusin e Kishës Autoqefale (1937), përkrah Kishave dhe Patriarkanave Orthodhokse motra në Botën Orthodhokse.

Nga viti 1944-1967, Kisha Orthodhokse Autoqefale e Shqipërisë u përball me persekutimin ateist komunist në formën e tij klasike, si vendet e tjera të Evropës Lindore. Nga viti 1967-1990, përjetoj persekutimin total, që u ndalua me kushtetutë çdo shprehje dhe veprimtari fetare, u shkatërruan vendet e kultit, u persekutuan, u

burgosën e u vranë klerikë e besimtarë, deri në shpërbërje.

Në vitin 1991, kur u rifitua liria e besimit fetar, Kisha Orthodhokse e Shqipërisë ishte plotësisht e rrënuar, me vetëm 15 klerikë të moshuar, pa asnjë episkop, kisha të shkatërruara apo një

pjesë të tjetërsuara në depo, stalla, klube etj., pa godina administrative.

Veprën e ringritjes së Kishës e mori përsipër Episkopi (Prof. Dr.) Anastas (Janullatos), i cili u zgjodh Kryepiskop në vitin 1992, me kërkesë të besimtarëve orthodhoksë të Shqipërisë. Që atëherë e deri tani, për 30 vjet në mënyrë të pandërprerë, Kisha Orthodhokse Autoqefale e Shqipërisë u organizua e u ringrit tërësisht me strukturat kishtarë (Sinodin e Shenjtë, 160 klerikë të rinj, katekistë, psaltë), u ndërtuan 160 kisha të reja, u restauruan 68 kisha e manastire monumente kulture, u riparuan 170 kisha. Kisha Orthodhokse zhvillon veprimtari dhe nisma të shumta në fushat sociale, të arsimit, shëndetësisë etj. duke forcuar besimin, dashurinë dhe shpresën e popullit orthodhoks dhe të shoqërisë shqiptare në tërësi. Kontribuon thelbësisht në zhvillimin shpirtëror e social të vendit dhe në harmoninë fetare në vend. Ajo merr pjesë aktivisht në organizmat në botë si ndërkristiane ashtu dhe ato ndërfetare.

Kryepiskopi i Tiranës, Durrësit
dhe i Gjithë Shqipërisë,

**Fortlumturia i Tij, Prof. Dr. Anastasi
(Janullatos)**

1. KATEDRALJA "NGJALLJA E KRISHTIT"

Adresa: Rr. Ibrahim Rugova, Nd. 3, Njësia Administrative Nr.10, Kodi postar 1001

2. KISHA "UNGJILLËZIMI I HYJLINDËSES MARI"

Adresa: Rr. e Kavajës, Nd. 123, Njësia Administrative Nr.10, Kodi postar 1001

3. KISHA "SHËN PROKOPI"

Adresa: Kodrat e Parkut të Madh të Tiranës, Njësia Administrative Nr. 2, Kodi postar 1019

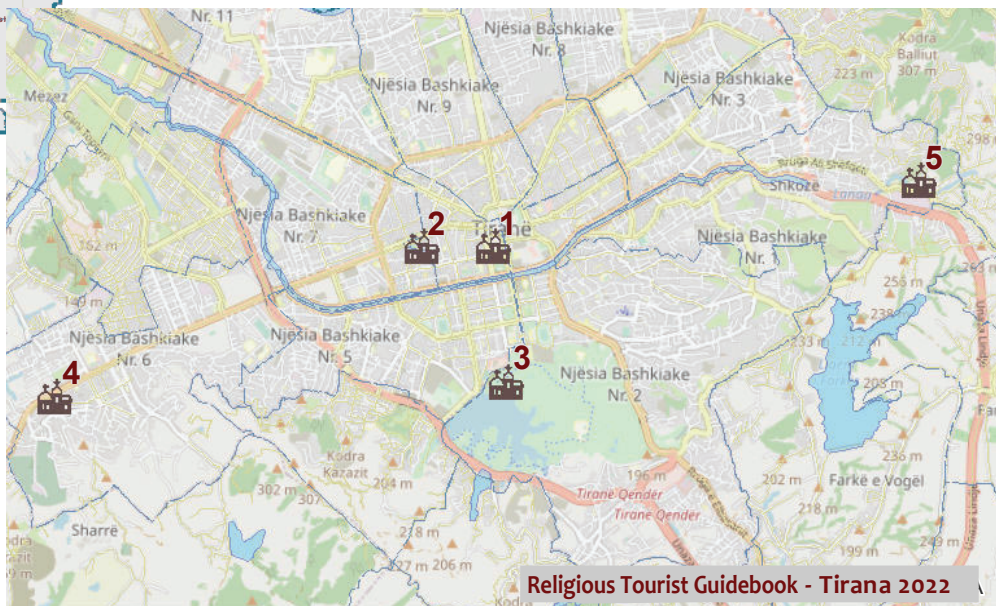
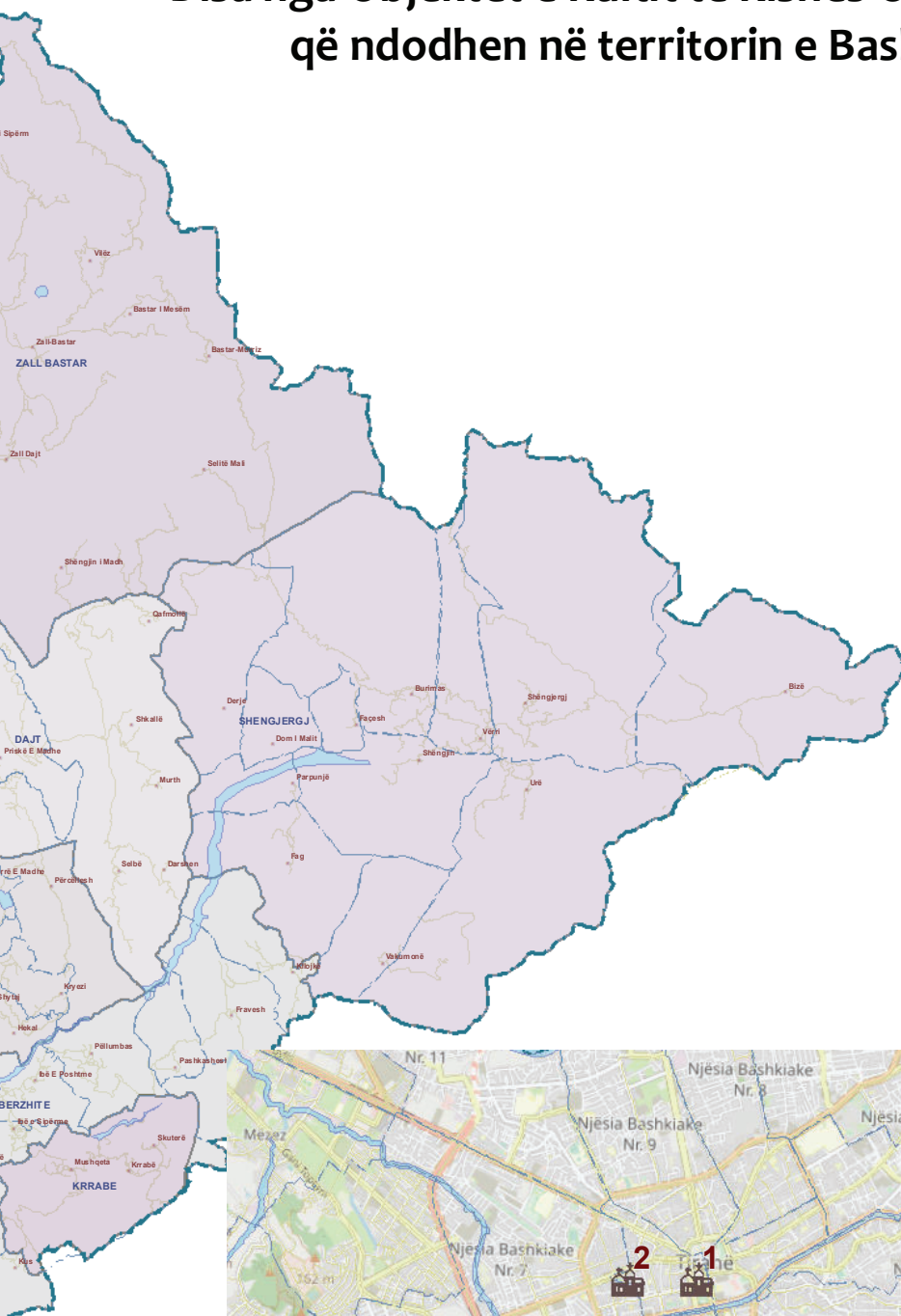
4. KISHA "SHËN GJERASIMI"

Adresa: Rr. Llazi Miho, Nd. 149, Njësia Administrative Nr. 6, Kodi postar 1027

5. KISHA "METAMORFOZA E KRISHTIT"

Adresa: Rr. Aleksandër Marteli, Shkozë, Njësia Administrative Nr. 1, Kodi postar 1005

Disa nga Objektet e Kultit të Kishës Orthodhokse që ndodhen në territorin e Bashkisë Tiranë

KATEDRALJA “NGJALLJA E KRISHTIT” DHE KOMPLEKSI I SAJ

Adresa: Rr. Ibrahim Rugova,
Nd. 3, Njësia Administrative Nr.10,
Kodi postar 1001

Kompleksi i Katedrales së re të Tiranës “Ngjallja e Krishtit” ndodhet në zemër të kryeqytetit dhe trualli i tij u dha si këmbim i truallit të kishës së vjetër katedrale të Tiranës, shkatërruar nga regjimi ateist më 1967, mbi të cilën u ndërtua Hotel “Tirana International”.

Kompleksi i veprës u projektua nga studio “Papadatos Partnership LLP” New York dhe u realizua nga një grup arkitektësh e inxhinierësh nën kujdesin e Kryepiskopit Anastas. Kisha filloi funksionin e saj në vitin 2012, dhe u shenjtërua në vitin 2014, me pjesëmarrje të primateve të Kishave Orthodhokse në botë. Kompleksi përbëhet nga: Kisha katedrale, Kishëza, Kambanorja, Selia e Sinodit të Shenjtë dhe Qendra Kulturore.

Katedralja “Ngjallja e Krishtit” është frymëzuar nga arkitektura e kishës së Shën Sofisë së Kostandinopojës (shek.VI). Arkitektura e katedrales ndërthur zhvillimin tradicional bizantin

dhe modern, duke shpalosur dinamizmin e së vërtetës, e së bukurës dhe të dashurisë së besimit të krishterë (Kryepiskopi Anastas).

Koncepti arkitektonik dhe vizioni i Kishës katedrale është bazuar në shenjën e kryqit (simboli qendror i jetës së krishterë) dhe në ciklin, që përmban kuptimin e kohës së përjetshme, ku aksi kulmor i të cilit lidh tokën me qiejt dhe krijon qendrën e një kryqi të madh, me gjatësi-gjerësi 49 m. Kisha mbulohet me kupolë, me diametër të brendshëm 26 m dhe lartësi 23 m, në të cilën janë 52 dritare që përfaqësojnë 52 javët e vitit kalendarik. Në kulmin e saj nga brenda mbizotëron mozaiku i madh “Krishti Pantokrator (i Gjithëpushtetshëm)”, që lidh kohën e krijuar me përjetësinë.

Pranë Altarit, janë realizuar në mozaik disa skena: Hyjlindësja “Platitera (Më e gjerë se qiejt)”, “Krishti i ngjallur duke porositur nxënësit”, “Ngjitja në qiej e Krishtit”, “Lindja e Krishtit”, “Darka Mistike”, “Krishti në Emaus me dy nxënësit”,

“Pentikostia” etj. Në sipërfaqet e mëdha të të katër shtyllave mbështetëse të kishës paraqiten 4 ngjarje kryesore nga jeta e Krishtit: Pagëzimi, Metamorfoza, Kryqëzimi, Ngjallja; dhe 4 ungjillorët: Matheu, Marku, Llukai, Joani. Ikonostasi i punuar me mermer dhe dekoruar me simbole të krishtera, paraqitet me ikona druri të pikturuara që paraqesin në radhën e parë Jisu Krishtin, Hyjlindësen Mari, Sh. Joan Pagëzorin, Ngjalljen e Krishtit dhe shenjtorët të ndryshëm, ndërsa në radhën lart paraqesin momentet kryesore nga jeta dhe vepra e Krishtit.

Pamja perëndimore nga jashtë – fasada e kishës formohet nga një hark i madh që krijon përshtypjen e mikpritjes dhe mbi hyrjen kryesore është vendosur një kryq i madh i bronzitë, i qarkuar nga dy kallinj, simbol i dashurisë sakrifikuere dhe i përkushtimit (Joani 12:24).

Katedralja kremton panairin e saj ditën e Pashkës, Ngjalljes së Krishtit.

Në qoshen veriperëndimore të truallit është ndërtuar kishëza, e cila i kushtohet Lindjes së Krishtit dhe mbulohet me mbulesë në formë kryqi, dhe brenda është e zbukuruar e gjitha me ikonografi murale, nga momente nga fillimi i krijimit të botës dhe nga jeta e Krishtit, si dhe

momente nga ringritja e Kishës së Shqipërisë.

Kambanorja, me lartësi 46 m, konceptohet si katër llambadhe Pashke, të cilat simbolizojnë katër Ungjillorët që shpallin Ngjalljen. Ato bashkohen rreth boshtit qendror të shkallëve. Shkalla rrethore të çon në dy kate të hapura, ku janë vendosur 16 kambana. Mbi kambana, një orë katërfaqëshe shënon kohën.

Në anën lindore të Kompleksit gjendet Selia e Sinodit të Shenjtë, në të cilën janë vendosur zyrat e Sinodit, të Kryepiskopatës, biblioteka dhe dy kishëza.

Qendra Kulturore u realizua me shfrytëzimin e dy kateve të nëndheshme, nën sheshin e kishës katedrale. Qendra përmban amfiteatër, me kapacitet prej 500-850 vendesh, që përdoren për konferenca, shfaqje dhe veprimtari artistike. Në anën veriore, përpara Qendrës Kulturore, është krijuar një amfiteatër i vogël, i hapur, për veprimtari verore.

Në të djathtë të shkallëve madhështore që të çojnë drejt Kishës katedrale, gjendet Libraria. Ndërsa, në të majtë të shkallëve, ndodhen sallat për takimet e të rinjve, fëmijëve dhe e besimtarëve pas mbarimit të shërbesave kishtarë.

KISHA E UNGJILLËZIMIT HYJLINDËSES MARI

Adresa: Rr. e Kavajës, Nd. 123, Njësia Administrative Nr. 10, Kodi postar 1001

Kisha e Ungjillëzimit të Hyjlindëses Mari është e stilit bizantin e kryqit të brendashkruar me kupolë, e përbërë nga disa ambiente të trupëzuara në të njëjtën godinë: narteksi (parakisha), naosi (kisha qendrore), hierorja, pagëzimorja me kishëzën e saj etj. Kisha kremton panairin e saj në dt. 25 mars.

Kisha është ndërtuar në vitin 1964, në kohën kur u prish kisha e dikurshme e Ungjillëzimit me gjithë kompleksin bashkangjitur (Kryepiskopata si dhe Seminari Teologjik Apostull Pavli, të cilat shtriheshin në një sipërfaqe prej 3500 m²), që ndodheshin në qendër të Tiranës.

Arkitekt i saj ishte z. Skënder Luarasi, i njëjti person që kishte projektuar kishën e shën Prokopit, po në Tiranë. Kisha e Ungjillëzimit pati një jetë shumë të shkurtër.

Regjimi komunist-ateist pas vitit të errët 1967 ia tjetërsoi funksionin dhe ambientet duke e kthyer në palestër gjimnastike të klubit sportiv "17 Nëntori" deri në 1991. Pas rënies së komunizmit më 1991, kisha iu rikthye Kishës Orthodhokse Autoqefale të Shqipërisë në gjendje

të mjerueshme.

Më 1992, ajo u rikonstruktua tërësisht me fondet e mbledhura nga Kryepiskopi Anastas dhe u plotësua me ambiente ndihmëse. Kjo ishte kisha qendrore e komunitetit orthodhoks deri në 2012. Këtu u zhvilluan shumë ngjarje të rëndësishme kishtarë, që nga Fronëzimi i Kryepiskopit Anastas, dorëzimet e shumta në dhjakonë, priftërinj dhe episkopë, kremtime festive, pritje përfaqësish Kishave Orthodhokse Autoqefale etj. Duke

qenë mjaft e vogël për të plotësuar nevojat e komunitetit orthodhoks, ajo u zëvendësua nga kisha katedrale "Ngjallja e Krishtit" dhe kompleksi i saj që u ndërtua në qendër. Sot aktualisht kisha e Ungjillëzimit, është kisha e dytë pas katedrales, dhe shërben për nevojat e komunitetit të zonës përreth.

Pranë kësaj kishe është ngritur po nga Kisha Orthodhokse edhe Kompleksi arsimor "Protagonistët" (kopsht, shkollë fillore dhe e mesme) shqiptaro-amerikan, në shërbim të komunitetit të gjerë pa dallim fetar.

KISHA E SHËN PROKOPIT

Adresa: Kodrat e Parkut të Madh të Tiranës,
Njësia Administrative Nr. 2, Kodi postar
1019

Kisha e Shën Prokopit është kisha e parë që u ndërtua nga komuniteti orthodhoks i Tiranës në vitin 1785. Ajo fillimisht u ndërtua aty ku sot gjendet oborri i Institucionit të Presidencës, kishte një sipërfaqe prej 12000 m². Nga brenda, kisha ishte stolisur dhe ikonostasi ishte punuar nga mjeshttrat vendas të asaj kohe. Në oborrin e kishës varroseshin edhe besimtarët e komunitetit. Kisha e shën Prokopit plotësohe në atë kohë të gjitha nevojat shpirtërore të komunitetit.

Në vitin 1882, pasi u ndërtua kisha e madhe e Ungjillëzimit, në qendër të Tiranës, kisha e shën Prokopit e humbi rëndësinë e madhe.

Në vitin 1938 kisha ndryshoi vendndodhjen e saj, për shkak të projektit të bulevardit të madh të Tiranës. U ble një tokë prej 5500 m² në kodrat e liqenit artificial të Tiranës dhe u ndërtua kisha e re e shën Prokopit, ku gjendet edhe sot. Ajo u përrua në vitin 1945 nga Kryepiskopi i atëhershëm, Kryehirësia e Tij, Imzot Kristofor Kisi. Arkitektura e kishës ishte e tipit bizantin e kryqit të brendashkruar me kupolë dhe me ndikime romano-katolike në fasadën perëndimore të hyrjes kryesore të saj me tre harqe.

Më 1967, në kohën e regjimit komunist-ateist ajo u kthye në kafene dhe restorant, pas një sërë transformimesh dhe ndryshimesh thelbësore, që pësoi në formë e në vëllim, duke vazhduar kështu deri në

vitin 1993.

Në këtë vit, pas protestash të shumta nga komuniteti orthodhoks i Tiranës, kjo kishë iu rikthye besimtarëve të saj. Në vazhdim, ajo u përshtat për nevojat e komunitetit me ikona, ikonostas dhe të gjitha objektet liturgjike, duke i shërbyer komunitetit orthodhoks, por në gjendje strukturore të amortizuara. Aktualisht kisha pret lejen nga qeveria shqiptare për t'u transformuar në një kishë të mirëfilltë.

Kisha kremton panairin e saj në 8 korrik, ditën e shën Prokopit, martir.

KISHA E SHËN E GJERASIMIT DHE E GJITHË SHENJTORËVE

 Adresa: Rr. Llazi Miho, Nd. 149,
Njësia Administrative Nr. 6, Kodi postar
1027

Kisha e Shën Gjerasimit dhe e Gjithë Shenjtorëve është ndërtuar në pjesën perëndimore të qytetit të Tiranës, që njihet si lagja Kombinat. Kisha përfundoi së ndërtuari në vitin 2010, kur edhe përurohet. Ajo ka arkitekturë të tipit bizantin në formë kryqi të brendashkruar, me kupolë, me hajat në anën veriore, perëndimore dhe jugore, me arkada dhe kolona. Kjo kishë plotëson nevojat shpirtërore të besimtarëve orthodhoksë të lagjes Kombinat, rregullisht me të gjitha shërbesat fetare, të dielave dhe ditëve të javës.

Kisha kremton panairin e saj në dt. 16 gusht, 20 tetor dhe të Dielën e Gjithë Shenjtorëve.

Kisha u ndërtua brenda kompleksit të punishteve "Nazaret" të Kishës Orthodhokse, kompleks i cili përfshin punishten e qirinjve, shtypshkronjën, studion ikonografike, restaurimin e ikonave dhe zdrukhtarinë.

QENDRA SHPIRTËRORE “THAVOR”

Adresa: Rr. Aleksandër Marteli,
Shkozë, Njësia Administrative Nr.
1, Kodi postar 1005

Në periferi të Tiranës, në rrëzë të malit të Dajtit, në zonën e Shkozës, pranë ish-kombinatit të autotraktorëve, ndodhet kompleksi godinave social-arsimore të Kishës Orthodhokse, e cila u ble dhe u përshtat në vitin 2006.

Në vitin 2012, në oborrin e kompleksit u ndërtua kisha “Metamorfoza e Shpëtimtarit Krisht” (Shën Sotiri), e cila ka një arkitekturë tipike bizantine e kryqit të brendashkruar me kupolë. Kjo kishë tashmë shërben prej vitesh për komunitetin e krishterë orthodhoks të zonës. Kisha kremton panairin e saj në dt. 6 gusht.

Po në vitin 2012, në godinën shumëkatëshe tashmë filloi funksionimin Shkolla e Muzikës Kishtare Bizantine “Joan Kukuzeli”. Aty studiojnë studentët e shkollës psaltike, të

cilët janë kuadrot që përgatiten të shërbejnë në kishat orthodhokse anë e mbanë vendit.

Në një ambient tjetër pranë funksionon edhe kopshti për fëmijë të vegjël.

Brenda këtij kompleksi në 2018 filloi funksionimin edhe Shtëpia e të moshuarve “Familja e Dashurisë” (azil), për gratë e moshës së tretë.

Kisha Katolike në Shqipëri

Disa nga Objektet e Kultit
që ndodhen në territorin e
Bashkisë Tiranë

Falenderojmë At Zef Bisha, për bashkëpunimin në dhënien e informacionit dhe fotove të vjetra për objektet e kultit të Kishës Katolike.

Kishat katolike në Tiranë, janë pjesë përbërëse e Arqidioqezës Metropolitane Tiranë-Durrës. Kjo Arqidioqezë, njëra prej dy Arqidioqezave në vend, bashkë me katër Dioqezat e tjera katolike në Shqipëri, janë përfaqësuese të Kishës Katolike Romake në vendin tonë, nën udhëheqjen shpirtërore të Papës, në Vatikan.

Besimi katolik romak dëshmohej i hershëm në Shqipëri e poashtu edhe në Tiranë. Në periferi të kryeqytetit, gjenden ende rrënojat e kishave të vjetra, të cilat konsiderohen një pasuri arkivore dhe shpirtërore e besimit katolik. Kisha katolike e quajtur "Zoja e Papërlyer" është kisha e parë që u ndërtua në qytetin e Tiranës në kohën moderne, shuguruar nga Arqipeshkvi Raffaele D'Ambrosio O.F.M (1856), e cila u prish me ardhjen e regjimit komunist. Vitet e regjimit komunist u përpoqën ta ndërprisnin e shkatërronin besimin në Zot, duke e zëvendësuar atë me idealet e kohës.

Kishat në Tiranë, përveç vlerave arkitekturore e shpirtërore, mbajnë edhe historikun e sakrificave të klerit katolik. Kështu, në Kishën "Shnà Ndou", në Kishën "Zojës e Papërlyer" dhe në Kishën e "Zemrës së Krishtit", kanë shërbyer meshtarë, që janë përndjekur e shumë edhe janë pushkatuar gjatë regjimit komunist. Ndër ta, përmendim Arqipeshkvin e kësaj dioqeze, paraardhësin tim të Lumin Imzot Vinçenc Prennushi, të Lumin Dom Shtjefën Kurti (Famullitar dhe Dekan i Tiranës, 1938), të Lumin At Matí Prendushi, O.F.M., At Anton Harapi, O.F.M., At Filip Mazreku, O.F.M., At Marjan Prelaj, O.F.M., At Zef Pllumi, O.F.M., Dom

Mark Dushi, Dom Zef Bici, At Pjetër Meshkalla, SJ. Në këtë vështrim, kishat katolike të Tiranës, janë një pasuri e vyer e qytetit dhe e historisë shqiptare.

Kishat katolike në Tiranë, tashmë, shtrihen në të gjithë territorin e qytetit, duke nisur nga Kisha Katedrale e "Shën Palit" e për të vazhduar pastaj me kishat "Shnà Ndou i Padovës", "Zemra e Krishtit", "Zoja Ndhimëtare", "Maria e Ngritur në Qiell", "Shën

Jozefi", "Shën Mëhilli", dhe me qendrat e tjera më të vogla si "I Lumi Vinçenc Prennushi" dhe "At Anton Luli". Në qytetin e Tiranës, ka edhe shtëpi të rregulltareve, që shërbejnë në shumë drejtime, ku në veçanti dallon misioni i "Motrave të Nënë Terezës", misionaret e bamirësisë, Shenjta shqiptare e njohur në mbarë botën për veprën e jashtëzakonshme të saj dhe të Kongregatës së themeluar prej saj.

Komuniteti katolik merr pjesë aktive në jetën e kishës në Tiranë, duke ia rritur asaj vlerën, jo vetëm si ndërtesë për ushtrimin e besimit, por si bashkësi shpirtërore, intelektuale, kulturore e sociale, që përmes Fjalës e Doktrinës katolike, e jep ndihmesën e vet për bashkëjetesën, paqen, dinjitetin njerëzor dhe përparimin e shoqërisë.

Imzot Arjan Dodaj, F.d.C
Arqipeshkëv metropolit
i Tiranës Durrësit

1. KISHA FAMULLITARE "ZEMRA E KRISHTIT"

Adresa: Rr. e Kavajës, Njësia Administrative Nr. 10, Kodi postar 1001

2. KISHA FAMULLITARE "SHNANDOUT"

Adresa: Rr. Ali Pashë Gucia, Nd. 34, Njësi Administrative Nr. 8, Kodi postar 1017

3. KISHA FAMULLITARE "ZOJA E NGRITUR NË QIELL"

Adresa: Pranë ish Kombinatit Autotraktorëve

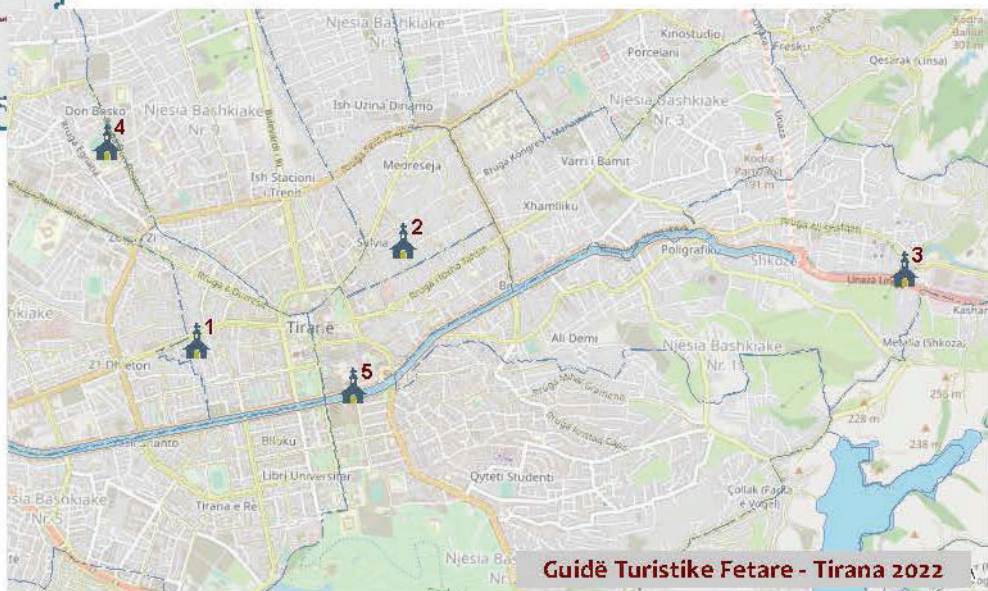
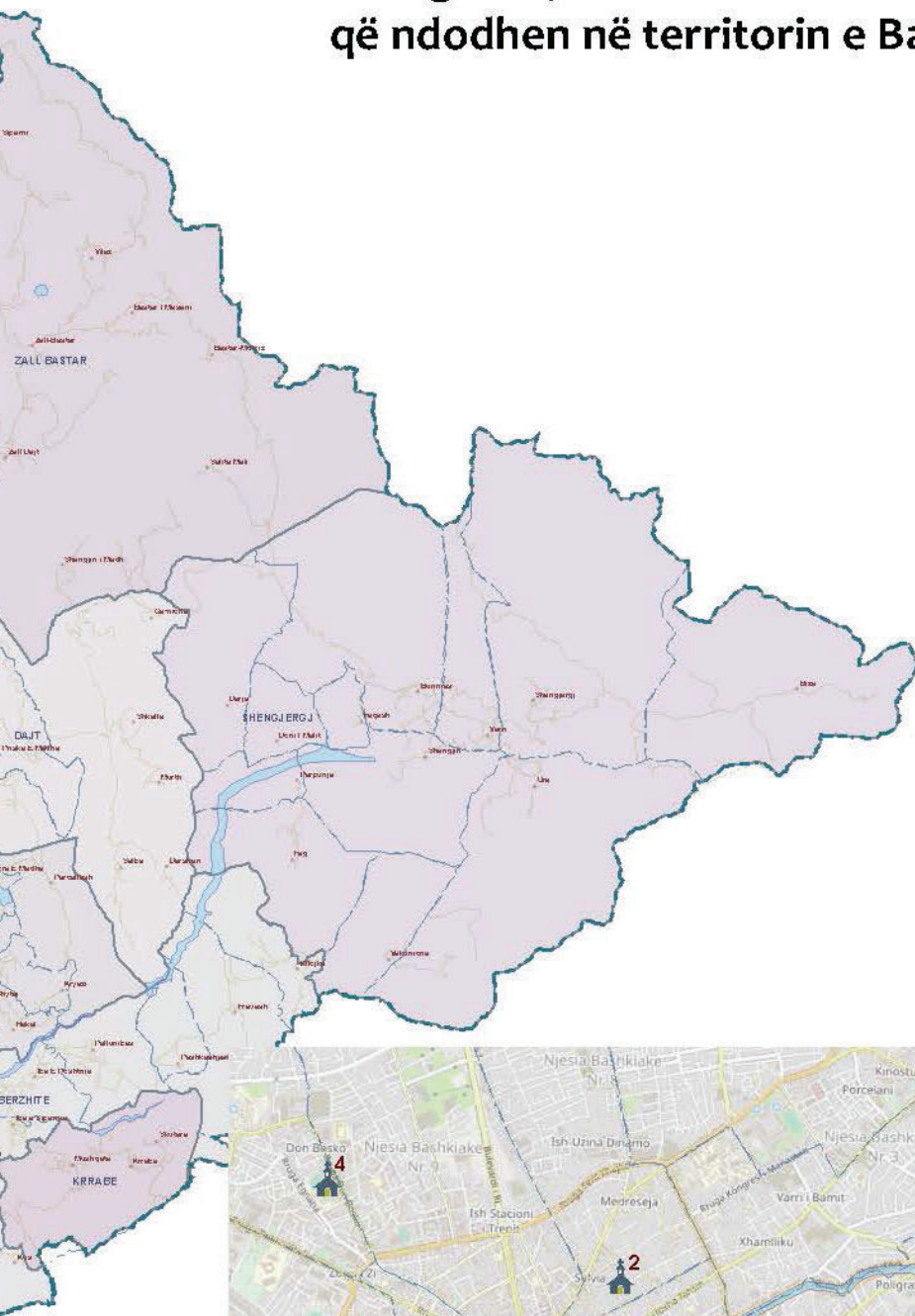
4. KISHA "ZOJA NDIMËTARE"

Adresa: Rr. Don Bosko, Nd. 95, Njësia Administrative Nr. 11, Kodi postar 1026

5. KATEDRALJA E "SHËN PALIT" TIRANË

Adresa: Blv. Zhan D'Ark, Nd. 1, Njësia Administrative Nr. 1, Kodi postar 1001

Disa nga Objektet e Kultit të Kishës Katolike që ndodhen në territorin e Bashkisë Tiranë

KATEDRALJA E SHËN PALIT TIRANË

Adresa: Blv. Zhan D'Ark,
Nd. 1,
Njësia Administrative Nr. 2,
Kodi postar 1001

Kisha Katedrale e "Shën Palit" në Tiranë është një Kishë 20-vjeçare, e stilit modern, që filloi të ndërtohet në vitin 1998, me qëllim plotësimin e nevojave të besimtarëve katolikë të kryeqytetit. Kisha e vetme famullitare katolike, që gjendej në Tiranë pikërisht aty ku sot është Hotel "Tirana International", u shemb nga regjimi komunist. Përkushtimi i Katedrales "Shën Pali" daton më 26 janar 2002. Gjithçka u realizua falë përkushtimit dhe përpjekjeve të vazhdueshme të Arqipeshkvit të parë të Dioqezës Tiranë-Durrës, Imzot Rrok Mirdita. Projekti dhe zbatimi i punimeve u realizua nga inxhinieri Giancarlo Rigamonti dhe

një kompani fiorentine, italiane, në një periudhë 4-vjeçare.

Projekti i përgjigjet formës trekëndore, ku brendashkruhet një rreth. Trekëndëshi lidhet me simbolikën e Trinisë së Shenjtë, ndërsa rrethi me nocionin e përjetësisë së një Hyji të vetëm në tre persona. Në ballë të Katedrales, sipër, shihet shtatorja e Shën Palit, të cilit i kushtohet kisha. Në oborrin përpara, qëndron statuja e Nënë Terezës së Kalkutës, shenjtëreshës shqiptare.

Brenda në Katedrale, dallon veçanërisht Statuja antike e Marisë me Jezusin Fëmijë, që përcjell dukshëm shenjat e përndjekjes komuniste dhe

që i është kthyer kultit pas 70 vitesh fsheheje dhe sekuestrimi. Në kupolën ballore, pret Krishti i Kryqëzuar. Në të majtë, pranë sakristisë, ndodhet mozaiku i Shenjtes Nënë Terezë, por edhe statujat e Shën Marisë, Shën Palit, Shën Ndout, Shën Kollit dhe busti i Shën Gjon Palit II. Brenda kishës, gjendet kapela e “Shën Luçisë” me statujën e shenjtës.

Kushtimi i kishës katedrale Shën Palit lidhet me shpalljen nga ai të Ungjillit në Iliri, siç shkruan vetë shenjtë, si dhe me themelimin e bashkësisë së parë të krishterë në Durrës, ku, deri në vitet

'90, ishte e vendosur qendra e Dioqezës Durrës-Tiranë. Kisha katedrale ka qenë ajo e “Shën Luçisë”. Me kërkesë të Papa Gjon Palit II, u vendos që selia e dioqezës të zhvendosej në kryeqytet.

Përbri Katedrales “Shën Pali”, ndodhet Arqipeshkvia e Dioqezës, selia e Arqipeshkvit metropolit, që përfaqësohet nga Imzot Arjan Dodaj, FdC. Arqipeshkvia disponon salla e mjedise për veprimtaritë fetare në rang dioqeze dhe më gjerë.

KISHA FAMULLITARE “ZEMRA E KRISHTIT”

Adresa: Rr. e Kavajës, Njësia Administrative
Nr. 10, Kodi postar 1001

Kisha u hap me ndërhyrjen e Nënë Terezës, e cila, më 23 mars 1991, ia dorëzoi çelësat Dom Ndoc Sahatçisë. Pas hapjes, nisi veprimtaria baritore e Famullisë “Zemra e Krishtit”, e cila edhe sot është në shërbim të besimtarëve.

Në qendër të Kishës, është i vendosur Altari i punuar i gjithi me mermer. Sipër harqeve, janë të vendosura tre piktura, që përfaqësojnë Përsëritërinë e Zemrës së Krishtit, punuar

nga Albana Keraj Sinaj.

Në muret e dy Kapelave anësore janë të paraqitura: në njërin anë, “Darka e Fundit” dhe “Misteri i Vdekjes dhe Ngjalljes së Zotit tonë Jezu Krishtit”, dhe nga ana tjetër, te Kapela e Zojës Mari, shpaloset Misteri i Lajmërimit të Lindjes së Jezusit, punuar nga Shpend Begu.

Më 24 qershor të vitit 1938, u vendos guri i parë i Kishës “Zemra e Krishtit”, e quajtur “SHEJTNORJA E ZEMRËS SË KRISHTIT”, nga Etërit Jezuitë që erdhën për hapjen e Misionit të tyre në Tiranë. Punimet u ndërpre në vitin 1939 me pushtimin e Shqipërisë nga Italia dhe rinisën më 25 dhjetor të vitit 1940. Riti i parë fetar priti mbi 1500 persona.

Kisha ndenji hapur deri në vitin 1967. Më pas, u shndërrua në sallë koncertesh dhe kinema. Ndërtesa e kishës nuk u prish. Përpara saj, u vendos një mur i përgatitur me kujdes nga arkitekti Maks Velo, që e ruajti fasadën e Kishës të padëmtuar.

Kapela anësore e të Shenjtërueshmit Sakrament është përdorur edhe nga Riti Greko-Bizantin për shërbesat e tyre fetare.

Kisha “Zemra e Krishtit” ka luajtur rolin e një bashkë-Katedraleje me Kishën e “Shën Luçisë” në Durrës për Dioqezën Tiranë-Durrës deri në vitin 2001, kur u ndërtua Katedralja e re e “Shën Palit”.

Kisha është e stilit roman. Projekti u realizua nga arkitekti italian Luigi Santi. Struktura me kolonat, ku mbështeten harqet, bën që të ndihet menjëherë prania e Shenjtërisë.

KISHA FAMULLITARE “SHNA NDOU I PADOVËS”

Adresa: Rr. Ali Pashë Gucia, Nd. 34, Njësi
Administrative Nr. 8, Kodi postar 1 017

Në shkurt të vitit 1942, Etërit Françeskanë hapën një shtëpi (hospis), në ndihmë të vendasve. Më 13 qershor 1944, At Anton Harapi ndërtoi kishën kushtuar Shën Antonit të Padovës. Në vitin 1967, kisha u mbyll dhe u përdor, deri në vitin 1990, si kinema e Shtëpisë së Pionierit, për t'u rihapur më 24 dhjetor 1990; At Zef Pllumi e kremtoi Meshën e Krishtlindjes.

Në korrik të vitit 2004, kisha u shemb dhe u ndërtua një e re, që me linja të harkuara krijon perspektivën drejt qiellit, ndërsa muret i ka të veshura me gurë.

Ikonografia e kishës, si mozaiku që zbërthehet nga hyrja e kishës, dritaret e mëdha me ngjyra deri tek Altari qendror në çelës biblik, paraqet idenë e kishës-kopësht frymëzuar nga “Kënga e Këngëve”.

Në para hyrje, gjendet mozaiku me imazhin e kaprollit në lëndinë.

Prej dritareve anësore, me vizatime, paraqitet Kantiku i Vëlla Diellit, poezi nga Shën Françesku. Në dritaren e dytë nga e majta, shihet vetë Shenjti. Përballë, Shën Kjara, me të cilën e themeloi Urdhrin II – atë të motrave Klarise.

Kolonat me dymbëdhjetë kryqe dhe Altari u shuguruan me vaj të shenjtë nga Arqipeshkvi Rok Mirdita, gjatë Meshës së kushtimit, më 1 qershor 2011.

Altari, si simbolikë e presbiterit, mban ngjyrat e simbolikës kristologjike; zambakët në bazën e Altarit, kujtojnë shenjtërinë. Amboni, në të majtë të Altarit, mban simbolin e hardhisë; në të djathtë, kolona e Tabernakullit është e zbukuruar me kallëza gruri. Punimet në mozaik dhe vetrata në gjysëm rrethi, lart, janë punuar nga Eduart Sinaj.

Mbi vetratën triptik afër Altarit, ndodhet stema e kurorëzuar nga

Tau, vula personale e Shën Françeskut.

Në krye, shfaqet edhe simboli i Shën Bernardinit të Sienës: emri i Jezusit - JHS. Vetratat janë realizuar nga “Idelvetro-Verona”. Në dy Altarët anësorë, ndodhen statujat e Nënës së Hyjit dhe Shën Antonit të Padovës, shenjtë pajtor i kësaj kishe.

KISHA FAMULLITARE “ZOJA E NGRITUR NË QIELL”

Adresa: Pranë ish Kombinatit Autotraktorëve

Kisha Famullitare “Zoja e ngritur në qiell” është një kishë e re e ndërtuar në vitin 2006, që i shtohet kishave të tjera katolike në Tiranë. Ajo ndodhet në periferi të kryeqytetit, në zonën e quajtur Uzina “Traktori”, për shkak të pranisë më përpara të një fabrike të madhe traktorësh, e cila u braktis menjëherë pas rënies së komunizmit.

Kisha e vogël është një parafabrikat i ndërtuar nga vullnetarë irlandezë. Ajo është rinovuar së fundmi në mjediset e saj të brendshme dhe të jashtme. Bukurinë, kësaj kisha, ia jep edhe kopshti i

vogël që e rrethon.

Kjo kishë e re i shërben një numri të ndjeshëm besimtarësh katolikë, që kanë ardhur nga zona të ndryshme të veriut, kryesisht nga Puka. Kështu, kisha është këtu një prani misionare në mbështetje të këtyre njerëzve, shpesh në kushte vështirësie dhe varfërie. Ajo siguron kujdesin baritor, duke i përgatitur besimtarët për marrjen e Sakramenteve të shenjta.

Kisha i është kushtuar Zojës së Ngritur në Qiell, festa e së cilës është më 15 gusht. Marisë, shëmbëllim i njerëzimit të shpëtuar, shërbëtore e përvuajtur e Zotit dhe e pranishme te këmbët e kryqit, ia besojmë lutjen tonë për ne dhe për të gjithë ata që kanë më shumë nevojë e që nuk ka kush lutet për ta.

KISHA FAMULLITARE “ZOJA NDIHMËTARE”

Adresa: Rr. Don Bosko,
Nd. 95, Njësia Administrative Nr. 11,
Kodi postar 1026

Kisha Famullitare “Zoja Ndihmëtare” ndodhet në lagjen e re “Don Bosko”, e ndërtuar pas rënies së komunizmit dhe drejtohet nga Salezianët e Don Boskos. Ndërtimi filloi me vendosjen e gurit të parë të themelit më 26 qershor 2006 dhe përfundoi me përfundimin e saj më 25 tetor 2008. Është projektuar për qytetin e Tiranës nga

inxhinieri italian Nikola Danca. Është një kishë moderne, në formë elipsi prej betoni të armuar, me trarë druri dhe çati. Përmbi Altar, ngrihet një mozaik me guaska, që paraqet Krishtin njeri dhe Krishtin në misterin eukaristik.

Në pjesën fundore të kishës, lart, qëndrojnë xhamat e stolisur, ku në qendër tregohet Ngjallja e Krishtit, qendra e besimit të krishterë, dhe katër

Ungjilltarët, të simbolizuar nga figura e një njeriu (Mateu), një luani (Marku), një demi (Luka) dhe një shqiponje (Gjoni). Xhamat e tjerë përfaqësojnë 20 misteret e lutjes së Rruzares.

Karakteristik është Altari, në formën e dy duarve (njëra mbi tjetrën), që mbajnë kupolën e një bunkerit. Edhe dera e Tabernakullit prej alabastrit na tregon figurën e Bariut të Mirë, model i çdo saleziani. Dhe së fundi, pranë saj, një dritare e

stolisur, që tregon një ëndërr karakteristike të Don Boskos, “Ëndërrën e dy kolonave”.

Kisha është e pajisur me sistemin ngrohje-ftohje për dimër dhe verë. Pranë famullisë, ndodhen Oratori, Qendra Rinore, Shkolla 9-vjeçare dhe Shkolla e Mesme.

Kryegjyshata Botërore Bektashiane

Disa nga Objektet e Kultit
që ndodhen në territorin e
Bashkisë Tiranë

Falenderojmë Z.Nuri Cuni, Sekretar i Përgjithshëm, për bashkëpunimin në dhënien e informacionit dhe fotove të vjetra për objektet e kultit të Kryegjyshitës Botërore Bektashiane

Kryegjyshata Botërore Bektashiane si institucion i vetëm botëror në Shqipëri, përfaqëson traditën universale të bektashizmit nga shek. XIII deri më sot. Themelues është Haxhi Bektash Veliu, i cili ngriti teqenë e parë më 1282 në Kara Ujuk (Anatoli), Nevshehir sot Haxhi Hektash (muze)-Turqi. Ajo u bë qendra e përgjithshme bektashiane botërore. Bektashizmi është tarikat, udhë mistike islame, që merret me përsosmërinë shpirtërore të njeriut. Si doktrinë e praktikë fetare islame, bektashizmi i ka rrënjët në Kuran dhe në mësimet e Profetit Muhamed e të imamëve të shenjtë. Njohja nëpërmjet misionit, qëllimit të bektashizmit si burim ka doktrinën e “Katër portave” (Sheriat, Tarikat, Marifet, Hakikat). Gjatë Rilindjes Kombëtare (1860-1912) teqetë, baballarët dervishët dhanë kontribut të shquar për çështjen kombëtare me devizën “Pa atdhe nuk ka fe”. Qendra Botërore u mbyll në vitin 1925 nga qeveria turke dhe u zhvedos në Shqipëri në vitin 1930 me Kryegjysh Salih Niazi Dede. Në vitet 1930 - 1941, Kryegjyshi, Salih Niazi Dede i dha bektashizmit një dimension të ri historik. Pas tij në bazë të kodit zakonor bektashian, pasuan: Ali Riza Dede Kamber Ali Dede, Xhafer Sadik Dede, Abaz Hilmi Dede, Ahmed Myftar Dede, Haxhi Dede Reshat Bardhi, Haxhi Dede Edmond Brahimaj. Tarikati bektashian respekton të gjithë njerëzit pa dallim feje, ideje, race, ngjyre apo etnie. Brenda trevave shqiptare në Ballkan ndodhen sot tetë gjyshata: e Krujës, Elbasanit, Korçës, Skraparit, Vlorës, Gjirokastrës, Kosovës

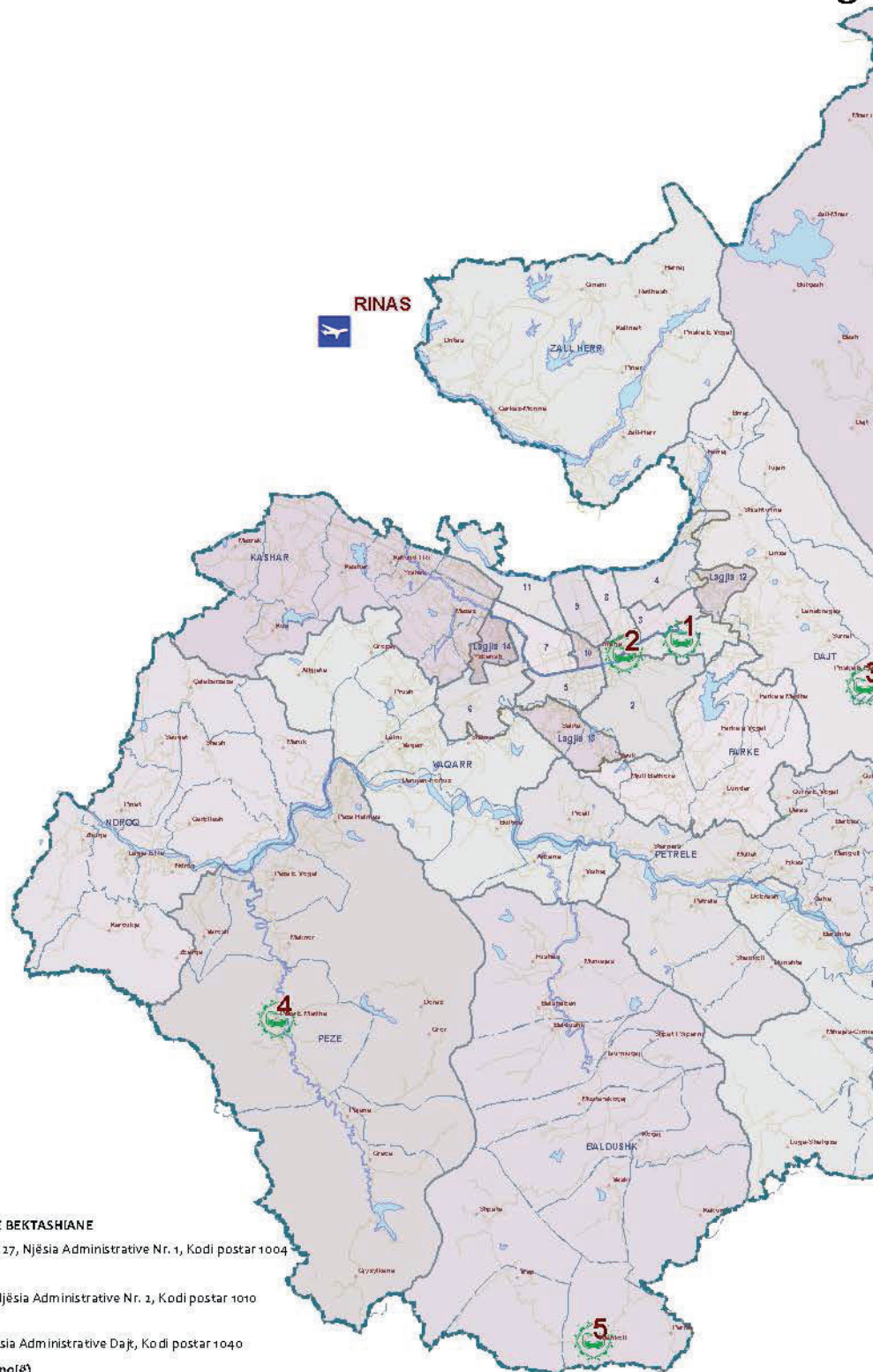
dhe Maqedonisë së Veriut. Selia e Shenjtë mban lidhje të drejtpërdrejta me bashkësitë bektashiane, që veprojnë e jetojnë në Amerikë, Kanada, Australi, Gjermani, Hollandë, Britani e Madhe, Turqi, Egjipt, Maqedoni e Veriut, Kosovë, Mali i Zi, Bullgari, Ruman, Greqi, Hungari, Iran, Irak etj.

Prej diktaturës komuniste, në vitin 1967, në Shqipërinë e izoluar, u mbyllën të gjitha teqetë bektashiane. U persekutuan dhe u burgosën klerikë dhe besimtarë. Kryegjyshi Botëror i Bektashinjve Haxhi Dede Reshat Bardhi, mbas vitit 1990, rigjalli bektashizmin. Ai do të kujtohet për kontributin e çmuar në vitet 1967-1990, si edhe në ringritjen e besimit në periudhën e pluralizmit politik shqiptar. Në nëntor 2008 u nënshkrua marrëveshja e shtetit shqiptar me Kryegjyshtën Botërore Bektashiane. Më 7 shtator 2015 u përrua Odeoni një vepër monumentale e rrallë arkitektonike, fetare, polifunksionale, me muzeun e Bektashizmit, Arkivin, Bibliotekën etj. Kryegjyshta ka dhënë e jep ndihmesë të çmuar në krijimin dhe pasurimin e tolerancës, bashkëjetesës, paqes sociale, qetësisë shpirtërore, urtësisë, harmonisë njerëzore, dialogut dhe respektimit ndërnjerëzor, kaq të nevojshëm dhe jetikë për vendin tonë dhe krejt rajonin dhe në gjithë botën.

**KRYEGJYSHI BOTËROR I BEKTASHINJVE
SHKËLQESIA E TIJ
HAXHI DEDE EDMOND BRAHIMAJ**

Disa nga

1. KRYEGJYSHATA BOTËRORE BEKTASHIANE

Adresa: Rr. Bajo Topulli, Nd. 27, Njësia Administrative Nr. 1, Kodi postar 1004

2. TEQE E TIRANËS (rrënojë)

Adresa: Lagjia e Tabakëve, Njësia Administrative Nr. 2, Kodi postar 1010

3. VENDI I MIRË (Varrfili Alfut)

Adresa: Priskë e Madhe, Njësia Administrative Dajt, Kodi postar 1040

4. TEQE E BABA HASANIT (rrënojë)

Adresa: Pezë e Madhe, Njësia Administrative Pezë, Kodi postar 1038

5. KODRA E TYRBES (rrënojë)

Adresa: Shënkollë, Njësia Administrative Baldushk, Kodi postar 1035

Objektet e Kultit të Krygjyshyshitës Botërore Bektashiane që ndodhen në territorin e Bashkisë Tiranë

SELIA E SHENJTË E KRYEGJYSHATËS BOTËRORE BEKTASHIANE

Adresa: Rr. Bajo Topulli, Nd. 27,
Njësia Administrative Nr. 1,
Kodi postar 1004

Selia e Shenjtë e Kryegjyshit Botëror Bektashian, Tiranë. Vendosur në vitin 1931 nga Kryegjyshi Botëror Bektashian, Sali Niazi Dede. Ka një histori të veçantë të ardhjes në Shqipëri: më 28 janar të vitit 1930 me vendim të Kongresit të tretë bektashian mbajtur në teqenë e Turanit të Korçës më 26 shtator të vitit 1929, u vendos provizorisht në këtë teqe deri më 8 gusht të këtij viti. Më pas deri në dhjetor të vitit 1931 u vendos në teqenë e Melçanit. Kurse në Tiranë në fillim të vitit 1932. Kryegjyshi, Sali Niazi Dede, në vitet 1930 - 1941 i dha bektashizmit në Shqipëri një dimension të ri historik si brenda dhe jashtë

saj. Më 28 nëntor 1941 ky klerik u vra pasi njëri për qëndrimin e tij kundër okupacionit italian. Ai është "Dëshmor i Atdheut" dhe "Nderi i Kombit". Në vitin 1937 u prehën eshtrat e Naim Frashërit me një ceremoni madhështore dhe më pas në vitin 1940 u bë varri monumental i Naimit, në lindje të Selisë. Në vitin 1954 u vendos busti i Naim Frashërit. Kryegjyshët që drejtuan Selinë e Shenjtë deri 1967 janë: Sali Niazi Dede, Ali Riza Dede, Kamber Ali Dede, Xhafer Sadik Dede, Abaz Hilmi Dede, Ahmed Myftar Dede. Kryegjyshata u mbyll në vitin 1967 nga shteti monist dhe u kthye në azil. Kryegjyshata Botërore Bektashiane

u rihap më 22 mars të vitit 1991, me rastin e festës tradicionale të Sulltan Novruzit, mori pjesë Shenjtëria, Nënë Tereza. Në vitet 1995 u bënë tyrbet e dedelerëve dhe më 1910, Porta kryesore me pamjen e një porte kështjellë me dy kulla. Gjithashtu, pranë tyrbeve hijeshon busti prej bronz i Haxhi Bektash Veliut, i cili është themeluesi i këtij besimi. Janë shatërvani, pusi me çikrik, çezma dhe objekte të tjera karakteristike. Këtu ndodhet edhe busti i Naim Frashërit, krye bektashiu. U ndërtua Odeoni madhështor nën drejtimin e Kryegjyshit, Dede Reshat Bardhi në vitet 1990-2011. Nga 11 qershori i vitit 2011, drejton Kryegjyshatën Botërore Bektashiane, Shenjtëria e Tij, Haxhi Dede Edmond Brahimaj.

Odeonin e përfundoi, Kryegjyshi, Dede Edmond Brahimaj, amanetin e Dede Reshatit, u përrua më 7 shtator 2015, i cili është tip kupole me një arkitekturë të veçantë, polifunksional me mjediset e saj të mrekullueshëm. Ai ka muzeun e bektashizmit, arkivin, bibliotekën dhe ambiente të tjera funksionale. Selia e Shenjtë mban lidhje me komunitetet bektashian që veprojnë e jetojnë në shumë shtete të botës. Selinë e Shenjtë e vizitojnë mjaftë personalitete të huaja e vizitorë e besimtarë nga gjithë bota. Wshtw Monument Kulture i kategorisë së dytë me Urdhër, të Ministrisë së Turizmit, Kulturës, Rinisë dhe Sporteve.

TEQE E TIRANËS, RRËNOJË.

Adresa : Në lagjen Tabakëve të qytetit, Njësia Administrative nr.1, Bashkia e Tiranës, rrënojë.

Në vështrimin historik të kohës të shekullit XVII-XVIII edhe pse kemi burime të pakta del se bektashizmi ka ardhur edhe në Tiranë. Për teqenë e Tiranës, sigurisht ka lidhje me misionarët që kanë kaluar në rrugë kalime, Krujë, Prezë, Elbasan, Durrës të cilët kanë lënë gjurmët e tyre. Në librin "Historia e Përgjithshme e Bektashinjvet" nga Atë Ali Tyrabiu shkruan: "Në Shqipërinë e Veriut ishte bërë një katasrofë antibektashiane fort e madhe prej Turqisë së Sulltan Mahmutit të II-të (në vitin 1826). Teqeja e Shkodrës, teqeja e Tiranës dhe ato të Krujës ishin prishur krejt, lagja e bektashinjve në Shkodër, Lagja e Tabakëve, që ishin bektashinjtë në Tiranë ishin prishur themelërisht, myhibët e këtyre dy lagjeve të mëdha ishin therur me thika dhe ata të Krujës ishin mbyllur si të burgosur në

qytet të tyre gjithë prej dorës mizore të turqve fanatikë."

Teqetë e bektashinjve, do të bëheshin qendra të fshehta të kulturës, shkollimit, tolerancës dhe, njëkohësisht, të qëndresës kombëtare kundër sundimit turk. Talenti krijues i Bastarit u zhvillua edhe nën ndikimin e frymës bektashiane.

Nëpërmjet këtyre burimeve indirekt del se teqeja e Tiranës është themeluar në shek. XII që lidhet me pozitën e veçantë të esnafit të tabakëve në jetën ekonomike dhe shoqërore të Tiranës në shekujt XVII-XVIII, në lagjen e Tabakeve e njohur me emrin Tabakanea, ku u ndërtua dhe ura e gurtë, të formuar me dy harqe dhe e shtuar me kalldrëm, është monument Kulture. Teqeja mbas shkatërrimit në vitin 1826 ka funksionuar si dervishije me një dervish deri 1967.

VENDI I MIRË (VARRI I ALIUT)

 Adresa: Në fshatin Priskë e Madhe, Njësia Administrative Dajt, Bashkia e Tiranës

e Aliut, mistikë, qeramete. Në vitin 1967 me ndalimin e fesë me ligj vajtën e prishën tyrben. I pari të rinjve që hoqi gurët e parë, ditën e dytë u sëmurë, i iku mendja. Po atë ditë në

Tyrbja, Vendi i Mirë (Varri Aliut) ndodhet në fshatin Priskë e Madhe, Njësia Administrative e Dajtit. Ka histori të hershme me ngjarjet e luftimeve në Peradorinë Osmane Komandati i shquar Ali, i cili në luftimet rreth fshati dhe mbrapa malit, u plagos rëndë. Aty arritën kundërshtarët dhe i pren kokën. Por ndodhi çudia, legjendë. Aliu me kokën e prerë në duar e duke kaluar në krye të fshatit Priskë, u tha shoqëruesve: "Këtu e dua mekamin". Banorët i ngritën tyrben dhe nga kjo kohë filloi edhe pelegrinazhi, besimtarët e quajtën Vendi i Mirë (Varri i Aliut). Banorët i drejtoheshin për lutje dhe shkonin në çdo kohë me shpresë për t'i plotësuar dëshirat. Kjo vazhdoi në shekuj dhe ka histori e ngjarje të ndryshme për Varrin

mbasditen, ujku bëri kërdinë në bagëtitë e fshatit dhe ra edhe zjarri. Disa banorë e pastruan vendin e shkatërruar dhe fshehurazi ndiznin qirinj dhe e vazhduan ritualin deri në vitin 1990. Me ndryshimin e sistemit banorët e ringritën tyrben e mirbajnë dhe kujdesen për të.

TEQE E BABA HASANIT NË PEZË, RRËNOJË

Adresa: Në fshatin Pezë e Madhe,
Njësia Administrative Pezë,
Bashkia e Tiranës.

Ndodhet në lindje të fshatit Pezë, në një mjedis

historinë e saj gjeti përkrahjen e popullit dhe

të bukur dhe të vizitueshëm. Baba Hasani njeri i shkolluar në Lindje dhe ka punuar disa vite në teqenë e Prizrenit më pas erdhi dhe ngriti teqenë në Pezë. Sigurisht teqeja ka historinë e saj në dy linja edhe sadive dhe bektashinje, ku më pas u ndanë dhe baba Hasani vazhdoi me tarikatin bektashian. Kjo teqe ka qenë e njohur në gjithë Shqipërinë, por sidomos në krahinat e Shqipërisë së mesme. Teqeja

ka qenë një nyje e rëndësishme, lidhje në rrugë kalimin për Peqin, Rrogozhinë, Elbasan. Besimtarët, dashamirësit sillnin ndihma si vaj ulliri, bagëti, drithë, lesh e prodhime të ndryshme bujqësore. Baballarët dhe dervishët i përdornin ato për ndihma dhe bamirësi. Teqeja predikonte dashurinë dhe vëllazërinë jo vetëm besimin ndaj Zotit por edhe dashurinë ndaj atdheut. Në gjithë

dha kontribut në historinë shqiptare në Pezë, si në revolucionin e demokratik borgjezë të vitit 1924 dhe të Luftës së Dytë Botërore. Në mars të vitit 1941, baba Hasani plagoset nga italianët dhe kalon nga jeta në spital. Merret fshehurazi trupi i tij dhe varrosset në varrezat e Kryegjyshit të Botërore Bektashianë. Mbas çlirimit u shpall dëshmor dhe eshtrat e tij janë edhe sot në varrezat e dëshmorëve në Pezë. Teqeja u shkatërrua nga themelet në shtator të vitit 1967, para se të festohej përvjetori i Konferencës së Pezës. Pati debate midis Manush Myftiut dhe Myslim Pezës për ta prishur teqenë, Myslim Peza nuk pranoi të prishej. Por teqeja dhe tyrbja u prishën në vitin 1967. Kurse tyrbja e baba Hasanit është ringritur mbas viteve 1990.

KODRA E TYRBES NË FSHATIN SHËNKOLLË, RRËNOJË.

Adresa: Në fshatin Shënkollë, Njësia Administrative Baldushk, Bashkia e Tiranës

Në fshatin Shënkoll në lindje ndodhet një kodër e bukur me një dëllinjë dhe shkurre, gurë rrënojë dhe gurë varreze, të tyrbes së vjetër, gur varresh pa sibolikë, vihen re gur të punuar çmërsi, e cila tregojnë në përdorimin e mureve të tyrbes së dikurshme. Pamja e kësaj kodre dominuese në gjithë luginën e Baldushkut dhe shikon Tiranën në veri lindje dhe në perëndim ka afër edhe Peqinin. Pleqtë e vjetër tregojnë "kjo tyrbe ka qënë shumë e vjetër dhe e rrënuar herët, por i thoshnim "Kodra e Tyrbes" dhe ndisnim qirinj. Por kishin një

betim të veçantë që thoshnim "Për ullirin i teqesë", i cili nuk prekej dhe vaji i tij përdorej për të ndezur kandilin nga ky vaj. Të till ishin tre ullinj që quheshin ulliri i teqes. Edhe sot e quajmë vend i shenjtë dhe ndisnim qirinj. Banorët e fshatit bëjnë ritet në festën e Sulltan Nevruzit, Bajramin e Madh dhe të Voglin.

Këtu kanë ardhur herët dervish dhe baballarë, se është edhe si pikë e rrugëkalim, Tiranë-Peqin për këmbësorët. Kërkesa e banorëve është të ngrihet tyrbja dhe rregullimi i rrugës.

Vëllazëria Ungjillore e Shqipërisë

Disa nga Objektet e Kultit
që ndodhen në territorin e
Bashkisë Tiranë

Falenderojmë Ergest Bitri, Kryetar i Vëllazërisë Ungjillore, për bashkëpunimin në dhënien e informacionit dhe fotove të vjetra për objektet e kultit të Vëllazërisë Ungjillore të Shqipërisë.

Protestantët ungjillorë hynë në historinë e skenës fetare shqiptare me dashurinë për popullin shqiptar qysh në vitet 1820, duke prodhuar në vitin 1824 përkthimin e parë të ungjijve në gjuhën shqipe, të ndjekur nga e gjithë Dhiata e Re shqipe në vitin 1827; një nga kontributet më të mëdha për gjuhën dhe kulturën shqiptare. Sjellja e Biblës në gjuhën e

popullit është gjëja tipike ungjillore që duhet bërë që kur protestanti i parë, Martin Luteri, e bëri këtë për gjuhën gjermane në vitin 1522. Pra, ndërsa synonte të lidhte shqiptarët drejtpërdrejt përmes Biblës në gjuhën e tyre me Zotin e Bibla, kjo vepër ungjillore është e një rëndësie të veçantë për Shqipërinë, sepse ka dhënë dokumentin e parë thelbësor në shqip, ose siç ka thënë një studiues i njohur, “burimi më i vlefshëm dhe më i besueshëm” për themelimin e studimeve shqiptare.

Nga mesi i shekullit të 19-të ungjillorët po ndihmonin në prodhimin e burimeve të tjera për arsimimin e shqiptarëve në gjuhën e tyre dhe në vitin 1891 ungjillorët shqiptarë ishin të parët që hapën shkollën e parë shqipe për vajza në qytetin jugor të Korçës. Korça është gjithashtu vendi ku ungjillorët gjurmojnë themelimin e tyre si një komunitet fetar në 1892. Ungjillorët e Shqipërisë synonin të çonin përpara ungjillin e

Jezu Krishtit duke mbetur një bekim për kombin shqiptar duke qenë pionierë në arsimin shqip dhe emancipimin e gruas. Ishte strategjik edukimi i vajzave të Shqipërisë pasi ato do të ishin nënat e krijesve të një Shqipërie të re, kështu që pas shumë vitesh në Korçë u krijua instituti i parë për mësimdhënien e të rejave në kryeqytetin e Tiranës, i cili u bë një institucion arsimor kombëtar i njohur. .

Si me çdo komunitet tjetër fetar në Shqipëri, dekadat e komunizmit ishin shkatërruese, kështu që vetëm pas vitit 1991 u bë përsëri e mundur të adhurohej publikisht dhe të organizohej si kisha lokale. Me ndihmën e misionarëve ungjillorë, kryesisht nga Evropa dhe SHBA, ringjallja ungjillore filloi pas rënies së komunizmit në Shqipëri dhe sot ekzistojnë kisha ungjillore në çdo qytet të Shqipërisë. Në vitin 1992, njëqind vjet pas lindjes së komunitetit Ungjillor, Aleanca Ungjillore Shqiptare (Vellazëria Ungjillore) u rikonstituua si një aleancë ndërfetare dhe shërben sot si organizatë ombrellë për rreth 200 qindra kisha në vend.

Pastor, Ylli H. Doçi, Ph.D

President i Vëllazërisë Ungjillore të Shqipërisë

1. MUZEU I QIRIAZËVE

Adresa: Rr. Kastriotët, Instituti Bujqësor , Njësia Administrative Nr. 11, Kodi postar 1019

2. SELI QENDRORE DHE BIBLIOTEKA

Adresa: Rr. Zenel Baboçi, Nd. 19, Njësia Administrative Nr. 9, Kodi postar 1017

nga Objektet e Kultit të Vëllazërisë Ungjillore të Shqipërisë që ndodhen në territorin e Bashkisë Tiranë

MUZEU I QIRIAZËVE

Adresa: Rr. Kastriotët, Instituti Bujqësor ,
Njësia Administrative Nr. 11, Kodi postar 1029

Gjerasim dhe Sevasti Qiriazi hapën shkollën e parë Shqipe të Vashave duke thyer tabun e kohës dhe përceptimin që kishte për femrat në atë kohë .Me 1908 Ungjillore të morën pjesë aktivisht në organizimin dhe punimet e Kongresit të Manastirit. Në mes të persekutimeve, paragjytimeve, ckishimeve, pengesave

Muzeu I Qeriazëve ndodhet pranë Universitetit Bujqësor të Kamzës ,I vendosur në ambientet e Shkollës së Lart Jopublike QERIAZI. Është një muze i vogël i cili ekspozon fakte dhe dëshmi të rrugëtimit të ungjilloreve të parë siç ishte familja Qeriazi, të cilët kanë qënë një gur themeli për Besimin Ungjillor në Shqipëri , por gjithashtu kanë qënë një mbështetje e fortë në arsimimin dhe në botimin e gjuhës Shqipe. e Në 14 nëntor 1892, Gjerasim Qiriazi me një grup atdhetarësh Ungjillore ku ndër të tjerë vlen të përmendim edhe kontributin e atdhetarit Petro Nini Luarasin, themelojnë "Vëllazërinë UNGJILLORE". Synimi i tyre ishte i trefishtë : 1) përhapja e Ungjillit në Shqipëri ; 2) botimi i letërsisë shqipe ; 3) hapja dhe drejtimi i shkollave shqipe. Vlen të përmendet se

nga Porta e Lartë, ungjillore të punuan aktivisht jo vetëm për përhapjen e mesazhit të Ungjillit por edhe për përhapjen e gjuhës, letërsisë e shkollave shqipe. Komuniteti i Krishterë Ungjillor vazhdoi të gëzonte një rritje të palëkundur dhe në vitin 1940 krenohesh me një anëtarësi prej disa qindra vetësh.

SELIA QËNDRORE DHE BIBLOTEKA

Adresa: Rr. Zenel Baboçi,
Nd. 19,
Njësia Administrative Nr. 9,
Kodi postar 1017

profesionale, shtëpi fëmijësh, azile, qendra shëndetësore e klinika, projekte sociale për fëmijë, të varfër, pensioniste, të burgosur etj. Te krishterët ungjillore i gjen në çdo fushe të jetës së vendit si qytetare dhe

shtetas të devotshëm e të ndershëm. Ata besojnë se mesazhi i Ungjillit mund të transformojë pozitivisht jetën e një individi, të një familjeje, të një komuniteti dhe të krejt shqiptareve. Që na 22 nëntor i vitit 2010 VËLLAZËRIA UNGJILLORE E Shqipërisë mori statusin e Bashkësisë Fetare duke u bërë kështu komuniteti i peste fetar i njohur zyrtarisht nga shteti shqiptar.

Selia Qëndrore ndodhet në afërsi të qendrës së Tiranës , në këtë seli gjithashtu është edhe biblioteka dhe libreria e librave ungjillore të cilat gjenden në gjuhën Shqipe si edhe disa prej tyre në anglisht. Biblioteka përbëhet nga një gamë e gjerë me mbi 1000 tituj . Me ardhjen e demokracisë në vitin 1992, VËLLAZËRIA UNGJILLORE E SHQIPËRISË rinis veprimtarinë e saj, në vazhdim të punës dhe veprës së të krishterëve shqiptarë të shekujve të parë dhe të atdhetarëve Ungjillore si Gjerasim Qiriaz, Grigor Cilka, Kristo Dako etj. Sot Komuniteti Ungjillor është shtrirë përmes kishave të veta në çdo qytet të Shqipërisë dhe vazhdon të japë kontributin e tij jo vetëm në transformimin shpirtëror të Shqiptarëve por edhe në çdo fushe të jetës së vendit. Ky kontribut përkthehet në hapje shkollash, kopshtesh, kursesh

**BASHKIA
TIRANË**

tirana
EUROPEAN
YOUTH
CAPITAL '22

**Qendra për
Administrim Social
Ekonomik Territorial**

Kjo guidë është publikuar në kuadër të projektit
“Bashkëjetesa Fetare – Traditë dhe Kulturë.Guidë e Turizmit Fetar në Tiranë”,
i cili financohet nga Bashkia Tiranë.

Përmbajtja e këtij publikimi, është përgjegjësi e Qendrës për Administrim Social Ekonomik Territorial
dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet e Bashkisë Tiranë.

Nëntor 2022